

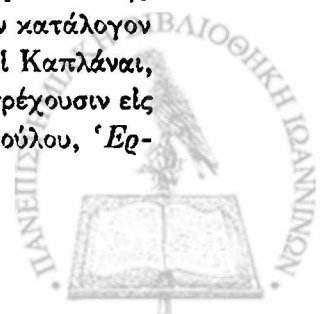
ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΟΥΛΕ

ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΤΗ ΜΕΤΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
(Τρία ανέκδοτα σχετικά έγγραφα)

Ἀναδιφώντας τὴν ἱστορία τοῦ Ξεσηκωμοῦ τοῦ 1821, ὁ μελετητὴς θὰ ἐντυπωσιαστεῖ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι παρὰ τὶς δυσκολίες καὶ τὶς ἀντιζοότητες - ἀναπόφευκτες ἄλλωστε - τοῦ πολέμου, ἡ φροντίδα τοῦ ἐπαναστατημένου λαοῦ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης ὑπῆρξε καὶ παρέμεινε σὲ ψηλὰ ἐπίπεδα¹. Ἦταν ἴσως τὸ ἐνστικτο τοῦ ἀπλοῦ ἀγωνιστῆ, ὁ ὁποῖος περίμενε νὰ βελτιωθοῦν οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς του καὶ τῆς οἰκογένειάς του, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀπελευθέρωση καὶ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν του καὶ τῇ δικῇ του κοινωνικῇ καὶ οἰκονομικῇ ἀποκατάστασι. Ἴσως πάλι ἡ σημασία, ποὺ δόθηκε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης, νὰ ὀφειλόταν στὸν ἀπόηχο τῶν συνεπειῶν τοῦ κινήματος τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἦταν φυσικό, ἐνίσχυσε τὴν ἀναγέννηση τῆς παιδείας στὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τῆς Τουρκοκρατίας· φαινόμενο, ποὺ κατὰ κανόνα προερχόταν ἀπὸ τὴν ὑποστήριξη τῆς ἐμβρυακῆς ἀστικῆς τάξης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασποράς². Γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, θὰ πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι οἱ προσωρινὲς κυβερνήσεις τῆς ἐπαναστατημένης χώρας - παρὰ τὶς σοβαρὲς ἐγγενεῖς τοὺς ἀδυναμίες - δὲν εἶχαν σταματήσει σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα, ἔχοντας καὶ τὴν ἀμέριστη συμπαράστασι τῶν ἀγωνιστῶν, νὰ ἐκδίδουν μιὰ σειρὰ ἀπὸ διατάγματα καὶ νομοθετήματα μὲ τὰ ὁποῖα προωθοῦσαν κάθε μέτρο, ποὺ οἱ

1. Γιὰ τὴ σχετικὴ νομοθεσίαν περὶ ἐκπαίδευσης καὶ γενικότερα γιὰ τὴν κατάστασι τῆς παιδείας στὸ διάστημα τῆς Ἐπανάστασις, βλ. Ἀπ. Δασκχλάκη, *Κείμενα - Πηγὰι τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασις. Σειρὰ Τρίτη, Τὰ περὶ Παιδείας*, Ἀθῆναι 1968· Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, *Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, τ. 1-2, Ἀθήνα 1936· Νικολάου Δραχούμη, *Δικαιοσύνη, Παιδεία, Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι 1821-1831*, Ἀθήνα 1873.

2. Ἐνδεικτικὸ εἶναι τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Κερδῶ Ἑρμῆ»: «Ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν εὐδοκίμησάντων εἰς τὸ ἐμπόριον, μεταχειριζόμενοι ὡς καλοὶ οἰκονόμοι τὸ παρὰ τοῦ πλουσιόδωρου Θεοῦ ἐμπιστευθὲν αὐτοῖς τάλαντον εἰς ἀνέγερσιν καὶ προικισμὸν σχολείων τῆς πατρίδος καὶ τροφοδοσίας ἐνδεῶν μαθητῶν, ἀναγράφονται δικαίως εἰς τὸν χρυσὸν κατάλογον τῶν Εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Καραϊωάνναι, οἱ Μαροῦτζαι, οἱ Ζωσιμάδαι, οἱ Καπλάναι, οἱ Κυδωνιεῖς, οἱ Χίοι, οἱ Σμυρναῖοι καὶ τόσοι ἄλλοι ὅσοι συνέδραμον καὶ συντρέχουσιν εἰς τὸν φωτισμὸν τῆς Ἑλλάδος, ὅλοι ἦσαν καὶ εἶναι ἔμποροι» (Νικολάου Παπαδοπούλου, *Ἑρμῆς ὁ Κερδῶς, ἦτοι Ἑμπορικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία* Βενετία, 1815 σελ. 8').

περιστάσεις επέτρεπαν, για την, κατά το δυνατόν, όμαλή λειτουργία ενός στοιχειώδους εκπαιδευτικού συστήματος.

Είναι βέβαια γνωστό, ότι ελάχιστα από τα σχετικά νομοθετήματα εφαρμόστηκαν στο σύνολό τους και ότι οι προσπάθειες για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης κατά την Έπανάσταση είχαν μερική μόνο επιτυχία. Η μόνιμη απραγία του Δημόσιου Ταμείου, όποτε υπήρξε ταμείο, οι απαγορευτικές συνθήκες του πολέμου και των εμφύλιων διενέξεων και τέλος η δυσμενής εξέλιξη της πολιτικής και στρατιωτικής κατάστασης περί το τέλος του 1826, συντέλεσαν στην ολοκληρωτική αποδιοργάνωση όλων σχεδόν των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, που είχε κατορθωθεί να λειτουργήσουν στις απελευθερωμένες περιοχές της χώρας. Ένδεικτική για την κατάσταση της εκπαίδευσης στις επαναστατημένες περιοχές, στις αρχές του 1828, είναι η συνοπτική αναφορά του αρμόδιου γραμματέα για τα εκπαιδευτικά ζητήματα της Προσωρινής Ελληνικής Κυβέρνησης Μιχαήλ Σούτσου προς τον Ιωάννη Καποδίστρια, λίγο μετά την άφιξη του Κυβερνήτη στην Ελλάδα¹: «Ο Γραμματέας αισθανόταν έντονα το καθήκον να συμβάλλει με κάθε τρόπο στην ίδρυση των σχολείων, που ήταν απαραίτητα για την εκπαίδευση της νεολαίας. Το Υπουργείο δεν παρέλειψε να προτείνει στο Νομοθετικό σχέδια νόμου, που σκόπευαν στην παροχή των απαραίτητων μέσων για την ίδρυση επαρχιακών και γενικών σχολείων, σε κάποια περιοχή της χώρας προστατευμένη από τις καταστροφές του πολέμου. Τα σχέδιά μου έγιναν δεκτά, ορίστηκε επιτροπή για τη μελέτη τους, αλλά μέχρι τώρα τίποτα δεν έγινε. Μου προκαλεί πόνο να βλέπω όλες τις προσπάθειές μου χωρίς αποτέλεσμα».

Αναμφίβολα η βελτίωση της εκπαίδευσης στην απελευθερωμένη χώρα δεν ήταν δυνατόν να αποτελέσει τον πρωταρχικό στόχο του Κυβερνήτη στην τιτάνια προσπάθειά του να δημιουργήσει ένα κράτος από τα ερείπια. Άμεσα και πιεστικά προβλήματα - όπως η συνέχιση του πολέμου στη Ρούμελη, ο καθορισμός των συνόρων και του βαθμού της ανεξαρτησίας του νέου κράτους, ακόμη το οικονομικό ζήτημα - απαιτούσαν επιτακτικά τη λύση τους με τη διάθεση όλης της προσοχής και της φροντίδας της κυβέρνησής του². Όσotόσο το ενδιαφέρον του Καποδίστρια για τη μόρφωση της νέας γενιάς παρέμεινε έντονο. Πιστεύεται μάλιστα ότι θα πρέπει να ήταν ενήμερος για την πραγματική κατάσταση της εκπαίδευσης στην επαναστατημένη χώρα, πριν ακόμη φτάσει στην

1. Βλ. το κείμενο της αναφοράς του Μ. Σούτσου στην *Αλληλογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτη της Ελλάδος*, Αθήνα 1841 τόμ. Α' σσ. 399-400.

2. Αναλυτικά στοιχεία για την αντιμετώπιση από τον Καποδίστρια των κρίσιμων ζητημάτων του νέου κράτους δίνει ο Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωσις της Ελλάδος*, Αθήνα 1954. Για πληρέστερη βιβλιογραφία σχετικά με τον Καποδίστρια βλ. Παύλου Πετρίδη, *Βιβλιογραφία Ιωάννη Καποδίστρια 1776-1831*, Θεσσαλονίκη 1981.

Αίγινα, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1828, καὶ ἀκούσει τὴ ρεαλιστικὴ ἀλλὰ ἀποκαρδιωτικὴ ἔκθεση τοῦ Μ. Σούτσου¹. Ἔτσι ἂν καὶ ὑποχρεώθηκε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ στραφεῖ στὰ πρὸ κρίσιμα προβλήματα τῆς χώρας, τὸ Ἐθνικὸ καὶ τὸ Οἰκονομικόν, προσπάθησε ὅμως νὰ ἀποκτήσει μιὰ σαφέστερη καὶ πληρέστερη ἀντίληψη τῆς κατάστασης, πού ἐπικρατοῦσε στὸ χῶρο τῆς ἐκπαίδευσης. Αὐτὸ θὰ γινόταν κατορθωτὸ ἂν γνώριζε τὶς ἀπόψεις τῶν εἰδημόνων σὲ θέματα ἐκπαιδευτικὰ. Οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους ἀπευθύνθηκαν ἀνταποκρίθηκαν μὲ προθυμία στὸ αἶτημα τοῦ Κυβερνήτη προσπαθώντας στὸ μέτρο τῶν δυνατοτήτων τους, νὰ ὑποδείξουν διάφορους τρόπους ἐπίλυσης τῶν προβλημάτων τῆς ἐκπαίδευσης. Μὲ δεδομένους τοὺς πενιχροὺς πόρους τοῦ κρατικοῦ ταμείου, τὰ περιορισμένα μέσα καὶ τὴν ἀνεπαρκὴ ὑποδομὴ καὶ ἐπ' ἀνδρωσὴ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, κάθε προτεινόμενη λύση θὰ ἔπρεπε ἀναπόφευκτα νὰ ἀποκλείει τὴν προσφυγὴ σὲ ἔξοδα τὰ ὁποῖα τὸ νεαρὸ κράτος δὲν μπορούσε νὰ διαθέσει, χωρὶς νὰ μειώσει τὶς δαπάνες, τὶς ἀπαραίτητες. γιὰ τὰ περισσότερο ἐπείγοντα προβλήματα πού προαναφέρθηκαν.

Στὶς προσπάθειες νὰ διατυπωθοῦν προτάσεις γιὰ τὴ βελτίωση τῆς κατάστασης, ἐντάσσεται καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἐγγράφου πού δημοσιεύεται, ἀνέκδοτο ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω, τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὸ ἀδημοσίευτο τμήμα τοῦ «Καποδιστριακοῦ Ἀρχείου» τῆς Κέρκυρας.² Συντάκτες τοῦ ἐγγράφου, πού τιτλοφορεῖται *Σχέδιον περὶ συστάσεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀναγκαίων εἰς ἐκπαίδευσιν τῆς Νεολαίας Σχολείων, ἀναλόγων μὲ τὴν νῦν τοῦ Ἑθνους περίστασιν*, εἶναι δύο γνωστοὶ Δάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ· ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ ὁ Γεώργιος Γεννάδιος.

Ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, φίλος καὶ συμπατριώτης τοῦ Ἀνθιμου Γαζῆ, γεννήθηκε στὶς Μηλιές Πηλίου τὸ 1758³. Ἀφοῦ χειροτονήθηκε διάκονος, ἀσχολήθηκε γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα μὲ τὴ Φυσικὴ καὶ τὰ Μαθηματικά. Τὸ 1790 τὸν βρίσκουμε στὰ Γιάννενα, ἐνῶ τὸν ἐπόμενο χρόνο γράφει καὶ ἐκδίδει στὴ Βιέννη, μαζί μὲ τὸν Δανιὴλ Φιλιππίδη τὴ «Νεωτερικὴ Γεωγραφία», σὲ δημοτικὴ γλῶσσα. Μετὰ τὴν ἑναρξὴ τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, ἂν καὶ σὲ προχωρημένη ἡλικία, πῆρε μέρος στὸν Ἀγῶνα συμβάλλοντας κυρίως στὴ διατήρησιν τῆς ἐξέγερσης στὴ Θεσσαλία, μετέχοντας σὲ σχετικὲς ἀποστολὰς στὰ

1. Βλ. *Ἀλληλογραφία* τόμ. Α' σ. 166 14/7/1827. Ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας ὑπῆρξε ἑφορος σχολείων στὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα του, Κέρκυρα, ἀπὸ τὸ 1804 ὡς τὸ 1807 (Κ. Καιροφύλα, *Τὰ νεανικά χρόνια τοῦ Καποδίστρια*, Ἀθήνα 1936 σ. 32). Βλ. ἐπίσης Ἑλένης Κούγκου, *Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία (1803-1822)-Α'*. *Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία τῆς Βιέννης*, Ἀθῆναι 1958 σελ. 3-15.

2. Ἦδη ἄρχισε ἡ δημοσίευση τμήματος τοῦ Ἀρχείου μὲ ἐπιμέλεια Κ. Δαφνῆ. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ἄλλα δύο πού δημοσιεύονται στὸ Παράρτημα, ἀνήκουν σὲ μιὰ σειρά ἀτακτοποιητῶν ἐγγράφων καὶ σὲ φακέλλους ἀναρίθμητους.

3. Γιὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ Κωνσταντᾶ βλ. Ἀναστασίου Γούδα, *Βίοι Παράλληλοι*, τόμ. Α'. Ρήγα Καμήλαρη, *Γρηγορίου Κωνσταντᾶ βιογραφία, λόγοι, ἐπιστολαί, μετὰ περιγραφῆς τῶν Μηλεῶν καὶ τῆς σχολῆς αὐτῶν*, Ἀθήνα 1897.

Ψαρά καὶ τῇ Σκόπελο. Στις 25.7.1824 διορίστηκε ἀπὸ τὴν Προσωρινὴ κυβέρνηση «Ἐφορος τῆς Ἐκπαίδευσης καὶ τῆς Ἡθικῆς Ἀνατροφῆς τῶν Παίδων», ἐνῶ ἐννιά μῆνες ἀργότερα (25.4.1825) ὑπέβαλε πρὸς τὴν κυβέρνηση τὸ γνωστὸ *Σημείωμα* γιὰ τὰ *Ἑλληνικὰ Σχολεῖα*, στὸ ὁποῖο ἐξέθετε τὸ μέχρι τότε ἔργο ποὺ εἶχε γίνεи στὸν τομέα τῆς ἐκπαίδευσης καὶ ὑπέβαλλε προτάσεις γιὰ τὴ βελτίωση τῶν πραγμάτων¹.

Παράλληλα εἶχε ἐκλεγεῖ Ἀρεοπαγίτης - ὅπου καὶ ἐκδήλωσε τὴν ἀντίθεσή του πρὸς τὸν Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσο, ὅπως καὶ τὰ περισσότερα μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου² - μέλος τῆς Συνέλευσης τῶν Σαλόνων, ἡ ὁποία εἶχε ἀρμοδιότητα γιὰ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, καθὼς καὶ πληρεξούσιος στὴν Α' Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδάφου. Τὸ 1827 πῆρε μέρος στὶς ἐργασίες τῆς Γ' Ἐθνοσυνέλευσης τῆς Τροιζήνας, ὡς πληρεξούσιος Θεσσαλομαγνησίας, καὶ τὸν Ἰούλιο 1829 συμμετεῖχε στὴν Δ' Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Ἀργους. Τὸν ἴδιο χρόνο διορίστηκε μαζὶ μὲ τὸ Βιάρκο Καποδίστρια καὶ τὸν Λ. Καμπάνη στὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖο τῆς Αἰγίνης, στὸ ὁποῖο καὶ δίδαξε, ἐνῶ ἡ γενικότερη δράση του σὲ θέματα ἐκπαίδευσης κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὑπῆρξε καθοριστικὴ³. Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια (27.9.1831) ἐγκαταστάθηκε στὶς Μηλιές, ἀφοῦ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ δημόσια πράγματα, καὶ πέθανε ἐκεῖ στὶς 6.8.1844 λησμονημένος ἀπὸ τὸ ἐπίσημο κράτος. «Ὅπως χαρακτηριστικὰ διατύπωσε ὁ ἴδιος, «κατεφρονήθη καὶ παρερρίφθη ὡς σκεῦος πεπαλαιωμένον καὶ ἄχρηστον»⁴.

Ἀρκετὰ νεώτερός του, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος γεννήθηκε στὴ Σουλῆβρία τῆς Θράκης τὸ 1786 ἀπὸ πατέρα ἱερέα, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὰ Δολιανὰ τῆς Ἠπείρου⁵. Λίγα χρόνια ἀργότερα, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, ὁ Γεννάδιος ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὰ Δολιανὰ, ὅπου ἔμαθε καὶ τὰ πρῶτα γράμματα. Στὴ συνέχεια σπούδασε στὰ Γιάννενα καὶ τὸ 1797 πῆγε στὸ Βουκουρέστι γιὰ νὰ συμπληρώσει τὴ μόρφωσή του κοντὰ στὸν λόγιο καὶ παιδαγωγὸ Λάμπρο Φωτιάδη. Τὸ 1804 γράφεται στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τῆς Λειψίας,

1. Τὸ πλήρες κείμενο δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Γ. Χαριτάκη στὴ ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ ΛΑ' (1942) σσ. 81-84. Ὁ Κωνσταντᾶς εἶχε στὸ παρελθὸν ἀρνηθεῖ τὴ θέση τοῦ διευθυντῆ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, παρὰ τὸν μεγάλο μισθό, (Γούδας, ὁ.π. σ. 330).

2. Ὁ «Ἀρειὸς Πάγος» ἦταν διοικητικὸ σῶμα μὲ χῶρο δικαιοδοσίας τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἰδρύθηκε τὸν Νοέμβριο 1821 ἀπὸ τὴ Συνέλευση τῶν Σαλόνων.

3. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ γενικότερα γιὰ τὴν ἐκπαίδευση κατὰ τὴν Καποδιστριακὴ περίοδο βλ. Ἑλένης Κούρκου. Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία, 1827-1832, Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα τῆς Αἰγίνης, Ἀθήνα 1972. Ἐπίσης Λ. Βελέη, Ὁ Καποδίστριας ὡς θεμελιωτὴς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήνα 1908.

4. Ἀ. Γούδας, ὁ.π. σ. 339.

5. Πληροφορίες γιὰ τὸν Γεννάδιο περιέχονται στὰ ἔργα τῶν Κ.Π. Αἰζαρίδη, Γεώργιος Γεννάδιος ὁ ἀγωνιστὴς καὶ Δάσκαλος τοῦ Γένους, ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, 20 (1971) σσ. 578-590· Ξεν. Ἀναστασιάδου (ψευδώνυμο τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη) Γεωργίου Γενναδίου, βίος, ἔργα, ἐπιστολαί, Πάρις 1926· Ἀν. Γούδας, Βίοι Παράλληλοι τόμ. Β', Ἀθήνα 1870.

σύντομα ὅμως μεταπηδᾷ στὴ Φιλολογία καὶ γίνεται ὁ πρῶτος Ἑλληνας διδάκτορας τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλης¹. Τὸ 1817 διορίστηκε διευθυντὴς τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς Ὁδησοῦ ὡς ἀνταμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν του τοῦ προσφέρθηκε τίτλος εὐγενείας ἀπὸ τὸν Τσάρο Ἀλέξανδρο Α΄, τὸν ὁποῖο ὅμως ἀποποιήθηκε. Στὸ μεταξὺ ἐκδίδει τὴν ἐξάτομη «Ἐγκυκλοπαίδεια» φιλολογικοῦ χαρακτῆρα γιὰ τοὺς μαθητὲς του, ἐνῶ στὸ συγγραφικὸ του ἔργο περιλαμβάνονται Γραμματικὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ μεταφράσεις ξένων συγγραφέων².

Τὸ 1820, σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὸν Κωνσταντᾶ, γίνεται μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Σὲ λίγο φεύγει ἀπὸ τὴν Ὁδησοῦ καὶ, μαζὶ μὲ τὸν Κ. Βαρδαλάχο, διδάσκει στὴν ἐλληνικὴ σχολὴ Βουκουρεστίου. Στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα φτάνει μόλις τὸ 1824· στὶς 15 Αὐγούστου βρίσκεται στὸ Ναύπλιο καὶ τὸ 1825 διδάσκει στὴν Ἀθήνα στὸ «Σχολεῖο τῆς Ἱστορίας καὶ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν» ἓνα ἀπὸ τὰ πέντε, βραχύβια, ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τῆς πόλης³. Στὴ συνέχεια διορίστηκε δάσκαλος σὲ σχολεῖο τοῦ Ἄργους καὶ τὸ 1827 πῆρε μέρος στὴν Γ΄ Ἐθνοσυνέλευση. Τὸ 1829 ὁ Καποδίστριας τὸν διορίζει - μαζὶ μὲ τὸν Κωνσταντᾶ καὶ τὸν Βενθύλο - μέλος μιᾶς ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐπιτροπὲς ποὺ εἶχαν ἱδρυθεῖ γιὰ τὴ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς ἐκπαίδευσης, ἐνῶ ταυτόχρονα, μαζὶ μὲ τὸν Βενθύλο, τοῦ ἀναθέτει τὴν ὁργάνωση τῶν σχολείων τῆς Αἰγίνης⁴. Τὸ 1830 ὁ Γεννάδιος ὑπηρέτησε ὡς δάσκαλος στὸ Κεντρικὸ Σχολεῖο καὶ τὸ 1832, λίγο πρὶν τὸ κλείσιμο τοῦ ἱδρύματος, ἀνέλαβε καὶ τὴ διεύθυνσή του καθὼς καὶ τὴ διεύθυνση τοῦ Πρότυπου Σχολείου. Μετὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Ὁθωνα διορίστηκε (1835) διευθυντὴς τοῦ Α΄ Γυμνασίου τῆς Ἀθήνας, ἐνῶ ἐπανειλημμένα ἀρνήθηκε τὴ θέση τοῦ καθηγητῆ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς πρωτεύουσας καθὼς καὶ τὴ θέση τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας⁵. Συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ἱδρυση τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας καθὼς καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἡ σπουδαιότερη ἴσως συμβολή του στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς μεγάλης συλλογῆς βιβλίων του, ἡ ὁποία ἀποτελέσει τὸν πυρῆνα γιὰ τὴ δημιουργία τῆς «Γενναδείου Βιβλιοθήκης» ἀπὸ τὸν γιό του Ἰωάννη. Πέθανε ἀπὸ τὴ χολέρα, ποὺ μετέδωσαν στὴν Ἀθήνα τὰ Ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα Κατοχῆς στὶς 12.11.1854.

* * *

Τὸ ἔγγραφο ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 σελίδες καὶ φαίνεται νὰ εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Γ. Κωνσταντᾶ. Μετὰ ἀπὸ ἓνα πρόλογο, στὸν ὁποῖο γίνεται σύντομη ἀ-

1. Κ. Λαζαρίδης, ὁ.π. 581.

2. Α. Γούδας, ὁ.π. 314.

3. Ὁ Γούδας (σσ. 318-319) δημοσιεύει γράμμα τοῦ Γενναδίου πρὸς τὸν Γκούρα, στὸ ὁποῖο διατυπώνονται σκέψεις γιὰ τὴν καλύτερη διοργάνωση τῶν σχολείων τῆς Ἀθήνας· γνωστὸ εἶναι ὅτι ὁ Γκούρας ἐδειχνε ἐνδιαφέρον γιὰ θέματα ἐκπαίδευσης.

4. Ε. Κούγκου ὁ.π. σσ. 23-24.

5. Ὁ Γεννάδιος πίστευε ὅτι ἡ βάση τῆς παιδείας εἶναι ἡ στοιχειώδης καὶ ἡ μέση ἐκπαίδευση, (Α. Γούδας ὁ.π. τ. Β΄ 327).

ναφορά στην έπιτακτική ανάγκη για την ίδρυση σχολείων, ως αναγκαίας προϋπόθεσης στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του νέου Έλληνα πολίτη, ακολουθεῖ ἡ ἀνάλυση τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων, πού παρουσίαζε ἡ ἀναμόρφωση τῆς ἐκπαίδευσης. Βασικὸς στόχος θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ σύσταση «ὄχι καταστημάτων πολυδαπάνων, ἀλλ' ἀναλόγων μὲ τὰς τωρινὰς δυνάμεις καὶ περιστάσεις τοῦ Ἑθνους». Ἡ ἀνάλυση τῶν προβλημάτων καὶ ἡ διατύπωση τῶν λύσεων ἐντάσσονται σὲ τέσσερα ἐκτενῆ ἄρθρα.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο, πού ἔχει τίτλο *Ὅποσα καὶ ὁποῖα καταστήματα πρέπει νὰ συστηθῶσι πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὴν Ἐπικράτειαν εἰς ἐκπαίδευσιν τῆς Νεολαίας*, συνιστᾶται ἡ ίδρυση κατ' ἀρχὴν ἐνὸς τυπικοῦ σχολείου ὑπὸ τύπον «Ἀκαδημίας», στὴν ἔδρα τῆς κυβέρνησης. Στὴν Ἀκαδημία αὐτὴ οἱ σπουδαστὲς θὰ μπορούσαν νὰ παρακολουθήσουν σειρὰ μαθημάτων, ὁ ὁποῖα ἐντυπωσιάζει μὲ τὸ εὖρος τῶν γνώσεων πού προσφέρει. Τὸ πρότυπο αὐτὸ σχολεῖο προορίζεται γιὰ ὅσους «ἔχουν τὸν τρόπον», πράγμα πού πρακτικὰ καθιστοῦσε ἀπρόσιτες, γιὰ τὶς κατώτερες οἰκονομικὰ τάξεις, τὶς σπουδὲς σὲ ἐπίπεδο ἀνώτερο ἀπὸ τὸ στοιχειῶδες ἢ τὸ μέσο. Γιὰ τὶς τάξεις αὐτὲς θὰ λειτουργοῦσαν σχολεῖα ἀλληλοδιδασκικά, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πού ὑπῆρχαν ἤδη, σὲ κάθε πόλη καὶ χωριὸ τοῦ νεοσύστατου κράτους. Τὰ σχολεῖα αὐτά, στὰ ὁποῖα οἱ προσφερόμενες γνώσεις προβλέπονταν σαφῶς ὑποδεέστερες, προορίζονταν «διὰ τοὺς παῖδας, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς δὲν ἔχουν τρόπον νὰ προάξωσι τὰ τέκνα των εἰς τελειότεραν παιδαγωγίαν». Ἀκόμη οἱ μαθητὲς τῶν σχολείων αὐτῶν ὀφείλαν νὰ διδαχθοῦν - χωρὶς νὰ καθορίζεται ὁ τρόπος - «τὴν χρηστότητα τῶν ἡθῶν καθὼς καὶ τὴν πρὸς γονεῖς καὶ τὰς καθεστῶσας ἀρχὰς ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν». Ἀγνωστο μᾶς εἶναι ἂν ἡ προσθήκη αὐτὴ σχετίζεται μὲ τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἀντιπολίτευσης κατὰ τοῦ Καποδίστρια, ἡ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶχε ἀκόμη φθάσει στὴν ὀξύτητα τοῦ 1830 καὶ κυρίως τοῦ 1831¹.

Γιὰ τοὺς μαθητὲς πού θὰ ἔδειχναν ἔφεση στὰ γράμματα, προβλεπόταν ἡ ίδρυση «δευτεροβάθμιων» σχολείων ἢ «Ἑλληνικῶν» (Σχολαρχεῖα;), ὅπου θὰ διδάσκονταν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ γενικότερα ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ γραμματεία. Ἀκόμη οἱ μαθητὲς θὰ μπορούσαν νὰ μαθαίνουν μιὰ ξένη γλῶσσα, τὰ Γαλλικά ἢ τὰ Ἰταλικά². Ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα δὲν συνιστᾶται στὸ «Σχέδιο» καὶ αὐτὸ ἴσως νὰ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ δὲν εἶχε τότε τὴ σημερινή της παγκόσμια ἀπήχηση, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείονται καὶ λόγοι πολιτικοί, ἰδιαίτερα ἡ - ἀμοιβαία ἄλλωστε - ἀντιπάθεια τοῦ Κυβερνήτη πρὸς τὴν πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Βρετανίας στὴν Ἑλλάδα.

1. Τὸ θέμα τῆς ἀντιπολίτευσης κατὰ τοῦ Καποδίστρια πραγματεύεται ἀναλυτικὰ σὲ ἀνέκδοτη διδ. διατριβὴ ὁ Χρ. Λοῦκος (Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν).

2. Ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα ἦταν πολὺ διαδεδομένη στὰ Ἰόνια νησιά. Ἐπίσης πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ναυτικούς μιλοῦσαν τὰ Ἰταλικά.

Στο πρώτο άρθρο γίνεται και συνοπτική αναφορά στον τρόπο κάλυψης των εξόδων των σχολείων. Οί Γεννάδιος και Κωνσταντάς προτείνουν τα σχολεία της στοιχειώδους εκπαίδευσης να συντηρούνται από τους τοπικούς πόρους ενώ οι δαπάνες για τη λειτουργία της «'Ακαδημίας» να καλύπτονται από το Δημόσιο Ταμείο. Οί μαθητές της όμως είναι υποχρεωμένοι να καταβάλουν κάποιο ποσό για τα δίδακτρα, εφόσον το ίδρυμα αυτό προορίζεται για όσους «έχουν τὸν τρόπον». Τέλος γίνεται μνεία τοῦ Ὁρφανοτροφείου, πού μόλις είχε ιδρυθεῖ στην Αἴγινα, καὶ προτρέπονται ὅλοι οἱ πολῖτες νὰ συνεισφέρουν γιὰ τὴν ὁμολή του λειτουργία¹.

Τὸ δεύτερο ἄρθρο, πού ἔχει τίτλο Ὁπόσα καὶ ὁποῖα βιβλία ἀνάγκη νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς χρῆσιν τῶν διαληφθέντων παιδευτηρίων, ἀσχολεῖται μὲ τὸ ὅζυ πρόβλημα τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα, ὅπως ὑπογραμμίζεται, ἄλλοτε εἶναι ἀνύπαρκτα καὶ ἄλλοτε ἀποτελοῦν «ἐκτρώματα ἀπειρόκαλα, σκότος καὶ ὄνειδος φέροντα εἰς τὸ Ἔθνος». Οἱ συντάκτες τοῦ «Σχεδίου», μὴ προβλέποντας δωρεὰν διανομὴ τῶν εκπαιδευτικῶν συγγραμμάτων, ἴσως λόγω τῆς μεγάλης τους τιμῆς², προσπαθοῦν νὰ περιορίσουν τὸν ἀριθμὸ τους στὰ πιὸ ἀπαρχίτητα. Εἶναι καὶ ἐδῶ ἐνδεικτικὸ τῶν ἀντιλήψεων πού ἐπικρατοῦσαν, τὸ δυσανάλογο βάρος πού δίνεται στὴν ἀγορὰ τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ὑποβοηθοῦν ἕνα προσανατολισμὸ στὴν Κλασσικὴ ἐκπαίδευση, μὲ ἔμφαση στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες. Δὲν προβλέπονται βιβλία Φυσικῆς καὶ Μαθηματικῶν, ἐνῶ μιὰ ἀξιολογώμενη καὶ ἐντυπωσιακὴ καινοτομία εἶναι ἡ σύσταση ἀγορᾶς ἐγχειριδίου Πολιτικῆς Οἰκονομίας, γιὰ χρῆση τῶν μαθητῶν τῆς «'Ακαδημίας», ἄγνωστο ὅμως μὲ ποιὸ περιεχόμενο.

Ὅλα τὰ βιβλία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθοῦν ἀρχικὰ στὸ συγγραφικὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, προτείνονται ὅμως καὶ συγγράμματα ξένων φιλολόγων καὶ ιδίως Γερμανῶν, «ὡς ὑπερβαινόντων κατὰ τοῦτο τοὺς ἄλλους καὶ νομιζομένων ἤδη ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους τύπος καὶ ὑπογραμμὸς εἰς τὰ τοιαῦτα»³. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑποδείχεται ἡ ἀνάγκη διατύπωσης μὲ ἀκρίβεια τῆς ἔκτασης τῶν σπουδῶν, πού θὰ προσφέρεται στὸν μελλοντικὸ πολίτη τοῦ Κράτους, ὥστε αὐτοὶ νὰ μὴ ἐννεάζουν εἰς πράγματα παντάπασιν ἄχρηστα εἰς τὸν βίον, τὸν

1. Πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Ὁρφανοτροφεῖο τῆς Αἰγίνας περιέχονται στὴν Ἀλληλογραφία τ. Α'-Β'. Βλ. ἐπίσης Ε. Κούκου ὅ.π. σ. 59 κ.ἐξῆς.

2. Τὸ 1830 εἰσάχθηκε ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἕνα βιβλίο στὴν τιμὴ τῶν 6 λιρῶν, τιμὴ ἐντελῶς ἀπαγορευτικὴ ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ μεσαῖα στρώματα, (*Accounts and Papers of British Parliament*, 1833 vol. 33 σ. 379). Σύντομα ὅμως ἄρχισε ἡ ἐκτύπωση σχολικῶν βιβλίων καὶ στὸ ἐλληνικὸ τυπογραφεῖο, (*Ἀλληλογραφία*, τόμ. Δ' σ. 131, Καποδίστριας πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ Elie Bétant, 20.11.1830).

3. Ὅς σημειωθεῖ ὅτι τόσο ὁ Γεννάδιος ὅσο καὶ ὁ Κωνσταντάς, ἦταν γνωστές τῆς κατὰστασης τῆς ἐκπαίδευσης στὶς Γερμανόφωνες χώρες. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας εἶχε ἐπανελημμένα ἐκφράσει τὴν προτίμησή του πρὸς τοὺς Γερμανοὺς, γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο ὅτι ὑπῆρχαν λιγώτερες πιθανότητες ἀνάμιξής τους στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς χώρας.

όποιον μέλλει ἔκαστος νὰ μετέλθῃ». Συνεπῶς τὸ ἐπίπεδο τῆς μόρφωσης ποὺ θὰ παρέχεται σὲ κάθε μαθητὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογο τόσο μὲ τὴν τωρινὴ οἰκονομικὴ θέση του, ὅσο καὶ μὲ τὴ μελλοντικὴ του ἀποκατάσταση, προπάντων ἐπαγγελματικὴ, ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Εἶναι βέβαιον ὥστόσο ὅτι, ὅπως φαίνεται καὶ παρακάτω στὸ ἴδιο ἄρθρο, ὁ Καποδίστριας ἐπεδίωκε κάθε πολίτη νὰ ἔχει τὶς στοιχειώδεις γραμματικὲς γνώσεις, δηλαδὴ ἀνάγνωση, γραφὴ καὶ πρακτικὴ ἀριθμητικὴ. Οἱ καθόλου ἀντιλήψεις τοῦ Κυβερνήτη γιὰ τὴν ἐκπαίδευση δὲν ἦταν ἄσχετες μὲ τὶς γενικότερες ἀπόψεις του γιὰ τὴ μορφὴ τῆς κοινωνίας, ποὺ ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ βασικὸ στήριγμα τῆς ἐξουσίας του¹. Ἐπιγραμματικὴ σχετικὰ μὲ τὶς σκέψεις του αὐτὲς εἶναι ἡ παρακάτω διατύπωση σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ρῶσο Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν Κ.Β. Νέσελρόδε, λίγους μῆνες μετὰ τὴν ἄφιξή του στὴν Ἑλλάδα: «Par les enfants je tiens les pères et qu'en tenant les pères je tiens toute la Nation»². Ἡ ἀπόκτηση τῆς στοιχειώδους παιδείας ἦταν κατὰ τὸν Καποδίστρια, στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας καὶ κατ' ἐπέκταση μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, πάντα σὲ συνδυασμὸ μὲ τοὺς στόχους τοῦ Κυβερνήτη γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνόρθωση τῆς χώρας. «Ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάσταση» - ἔγραφε - «στὸν τομέα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας δὲν μπορεῖ νὰ ὁλοκληρωθεῖ χωρὶς τὸ ἰσχυρὸ μέσο τῆς ιδιοκτησίας τῆς γῆς. Τώρα τὸ σύνολο σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀκτῆμονες... Οἱ στρατιῶτες πρέπει νὰ μεταβληθοῦν σὲ ἀγρότες μὲ δική τους γῆ»³. Εἶναι γνωστὸ ὅμως, ὅτι παράγοντες ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Καποδίστρια, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποκειμενικὲς τοῦ ἀδυναμίες, δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ὁλοκληρώσῃ, ὅπως ἐπεδίωκε, τὰ σχέδια διανομῆς τῶν ἐθνικῶν, πρώην τουρκικῶν, κτημάτων, τὰ ὅποια θὰ κατοχύρωναν τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀποκατάσταση τῶν ἀπόμαχων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπανάστασης⁴.

Ἀπαραίτητη ὥστόσο προϋπόθεση, παράλληλα μὲ τὴ διανομὴ τῆς ἐθνικῆς γῆς, ἦταν καὶ ἡ ἱδρυση καὶ ἡ συντήρηση τῶν σχολείων. Ἰδιαίτερα τὸ ζήτημα τῆς συντήρησης τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων ἀπασχολεῖ καὶ τοὺς συντάκτες τοῦ «Σχεδίου», ποὺ, ὅπως τονίζουν, εἶναι ἓνα καθῆκον δυσκολώτερο ἀπὸ τὴν ἱδρυσή τους. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ γίνεται ἐκτενὴς ἀναφορὰ στὸ τρίτο ἄρθρο, τὸ

1. «Τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα καὶ ὀλίγα στρέμματα γῆς, διδόμενα ὡς ἀποκλειστικὴ ιδιοκτησία εἰς τοὺς δήμους, θὰ προετοιμάσουν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀληθοῦς κοινωνικῆς ὀργάνωσης τῆς Ἑλλάδος», (*Ἀλληλογραφία*, τόμ. Γ' σ. 233, Καποδίστριας στὸν Ράιχο, 15/9/1829). Βλ. καὶ Λ. Βελέλη ὁ.π. σ. 104. Ἐπίσης Δημήτρη Λουλέ, *Κατευθύνσεις καὶ προοπτικὲς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Καποδίστρια*, - Διήμερο ἐπιστημονικὸ συμπόσιο, Θεσσαλονίκη 1988 σ. 138.

2. *Κεντρικὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο Παλαιῶν Ἐγγράφων* (Μόσχα) Φ. 3/57 Ν. 20, Καποδίστριας στὸν Νέσελρόδε 2.4.1828.

3. «Ο.π. Φ. 3/67 Ν. 32 Καποδίστριας στὸν Νέσελρόδε 29.12.1829.

4. Βλ. Δημήτρη Λουλέ, *The Financial and Economic Policies of President Ioannis Capodistrias, 1828-1831*, Ἰωάννινα 1985 σσ. 189-194.

όποιο τιτλοφορείται *Πώς ἡμποροῦν νὰ φυλάττωνται εἰς ἐνέργειαν τὰ παιδευτήρια καὶ νὰ διατηροῦνται εἰς αὐτὰ ἡ ἀπαιτουμένη τάξις καὶ εὐνομία*. Προβλέπεται ἡ σύσταση κατὰ τόπους σχολικῶν ἐφοριῶν, ἐπειδὴ γιὰ πρακτικούς λόγους - κυρίως οἱ δυσκολίες ἐπικοινωνίας - ἦταν ἀσύμφορη ἡ ἴδρυση μιᾶς γενικῆς ἐφορίας γιὰ ὅλη τὴν ἐπικράτεια. Διακηρύσσεται ἔτσι ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἡ αὐτοδιαχείριση τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων καὶ ὑποδείχνεται στὸ «Σχέδιο» ἡ ἐφορία νὰ εἶναι ἐξαμελής ἢ ὀκταμελής, ἐνῶ ἀνάμεσα στὰ, ἄμισθα, μέλη της θὰ πρέπει ἀπαραίτητα νὰ περιλαμβάνεται καὶ ἓνας ἱερωμένος¹. Εἶναι σχετικὰ γνωστὸ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες διαφωτιστὲς ἔφεραν τὸ σχῆμα τοῦ κληρικοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν προέρχονταν ἀπὸ τὶς τάξεις τοῦ κλήρου, ἐπειδὴ τὸ κύρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξασφάλιζε στὴ δράση τους κάποιον βαθμὸ ἀνοχῆς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Ἀνάμεσα στὰ κατήκοντα τῶν ἐφοριῶν, τῶν ὁποίων τὰ μέλημποροῦσαν νὰ ἀνακληθοῦν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ἦταν κάθε τι ποὺ ἀφοροῦσε τὴ λειτουργία τῶν σχολείων, ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρηση τῆς τάξεως σ' αὐτά².

Τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ «Σχεδίου», ποὺ φέρει τὸν τίτλο *Περὶ πόρων ἀναγκαίων εἰς συντήρησιν τῶν εἰς ἐκπαίδευσιν τῆς Νεολαίας καταστημάτων*, εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀσχολεῖται μὲ τὸ κύριο πρόβλημα γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τῆς ἐκπαίδευσης: τὸ οἰκονομικόν, δηλαδή τὴν ἐξεύρεση τῶν ἀπαραίτητων πόρων γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ τὴ συντήρηση τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Οἱ πόροι χωρίζονται σὲ δύο κατηγορίες, ἐσωτερικούς καὶ ἐξωτερικούς: οἱ τελευταῖοι ἀφοροῦν κυρίως δωρεές καὶ ἀφιερώματα πλουσίων ὁμογενῶν, οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ἐγκαταστημένοι στὴ Ρωσία καὶ τὶς Παραδουνάβιες ἡγεμονίες. Πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς θὰ πρέπει ἤδη νὰ γνώριζαν οἱ συντάκτες τοῦ «Σχεδίου», περισσότερο ὁ Γεννάδιος, ποὺ εἶχε ζήσει πολλὰ χρόνια στὶς χῶρες αὐτές.

Ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικούς πόρους ὁ πιὸ σημαντικὸς κρίνεται ἡ περιουσία τῶν μοναστηριῶν. Τὸ θέμα τῆς δυσανάλογα μεγάλης κτηματικῆς περιουσίας τῶν μοναστηριῶν δὲν ἦταν ἄγνωστο στὸν Καποδίστρια, ὅπως καὶ στὶς προηγούμενες ἀπὸ αὐτὸν κυβερνήσεις. Ἦδη τὸ 1826, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Κωνσταντᾶ, εἶχε παρθεῖ ἀπόφαση νὰ διατίθεται ἓνα ποσὸ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν μονῶν τῆς Νάξου, προκειμένου νὰ καλυφθοῦν οἱ δαπάνες τῶν σχολείων ποὺ λειτουργοῦσαν

1. Ὁ θεσμὸς τῶν τοπικῶν ἐφοριῶν γιὰ τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, λειτούργησε μετὰ τὴν Δ' Ἐθνοσυνέλευση (Ἰούλιος 1829). Τὰ τρία ἢ πέντε μέλη κάθε ἐφορίας ἐπιλέγονταν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση μὲ βάση ὀνομαστικούς καταλόγους πολιτῶν ποὺ ἔστελναν οἱ κατὰ τόπους Ἐκτακτοὶ Ἐπίτροποι καὶ Προσωρινοὶ Διοικητές. Στὶς 5.10.1830 διορίστηκε ὁ δάσκαλος Ἰ. Κοκκῶνης «Ἐπιθεωρητὴς τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων», (Ε. Κούγκου ὁ.π. σσ. 29-31).

2. Οἱ ἀνώμαλες συνθήκες ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναμφίβολα θὰ δημιουργοῦσαν προβλήματα τάξεως στὰ σχολεῖα. Γνωστὲς εἶναι οἱ ταραχὲς ποὺ ἐκδηλώθηκαν στὸ Κεντρικὸ Σχολεῖο τῆς Αἴγινας τὸν Ἰανουάριο 1831, (Ε. Κούγκου ὁ.π. σελ. 145-150)

στο νησί¹. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ὅμως δὲν ἐφαρμόστηκε ἐπειδὴ ἀντέδρασαν οἱ προύχοντες τοῦ νησιοῦ, ἐνῶ παρόμοια ἀπόφαση, ἡ ὁποία ἀφοροῦσε τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Τήνου, βρῆκε θετικὴ ἀνταπόκριση. Σχετικὰ μὲ τὴ δυνατότητα χρησιμοποίησης τῶν εἰσοδημάτων τῶν μοναστηριῶν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς παιδείας εἶχε ἀπευθυνθεῖ στὸν Κυβερνήτη καὶ ὁ Διοικητὴς τῆς Νάξου, τὸν Ἰούλιο 1828, ὑπογραμμίζοντας ἐπίσης τὸν, ἀντίθετα μὲ τὰ χριστιανικὰ ἥθη, τρόπο ζωῆς τῶν μοναχῶν καὶ διαβεβαιώνοντας ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ θὰ ἐπιδοκίμαζαν ἀνεπιφύλακτα τὴ δέσμευση ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ἔστω καὶ μέρους, τῶν μοναστηριακῶν προσόδων γιὰ νὰ κτιστοῦν σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα². Ἀνάλογο περιεχόμενο ἔχει καὶ ἡ παρχακᾶ συνοπτικὴ ἀναφορὰ ἀνώνυμου συνεργάτη τοῦ Καποδίστρια γιὰ τὸ θέμα αὐτό³. «Εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους εὐρίσκονται Μοναστήρια μὲ πολλὰ ὑποστατικὰ καὶ μὲ μεγάλα εἰσοδήματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν εἰς τρυφήν τῶν ἱερέων, ὅτι μὲ τὸ περίσενμα δὲν κάμνουν κανένα κοινοφελὲς ἔργον. Αἱ Νήσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἔχουν περίπου τῶν τριάκοντα Μοναστηρίων καὶ χρησιμεύουν τὰ εἰσοδήματα διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἱερέων, οἱ ὅποιοι πλημμυρίζουν τὸ Αἶγαϊον Πέλαγος, ὅτι δὲν ὑπάρχει οἰκογένεια χωρὶς νὰ ἔχει ἓνα ἢ δύο μὲ τὸ ἱερὸν ἐπάγγελμα καὶ τρεφόμενον ἀπὸ τὰ Μοναστήρια. Εἶναι καὶ γυναικῶν Μοναστήρια μάλιστα τὸ τῆς Μογκοῦς(;) δίδει τὰ πλέον σκανδαλοποιὰ παραδείγματα. Δὲν εἶναι ἔργον θεάρεστον νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰ περιττὰ εἰσοδήματα τῶν Μοναστηρίων εἰς Σχολεῖα καὶ Σπιτάλια (Νοσοκομεῖα) καὶ εἰς ἔργα κοινωφελῆ, ὅταν ἄνθρωπος σταλλεῖ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἡμπορεῖ νὰ δώσει λόγον ὁποῖα τὰ ἔχοντα περιττὰ εἰσοδήματα Μοναστήρια.»

Ἡ περιουσία τῶν Μοναστηριῶν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα - κυρίως ἡ κτηματική - ὑπολογιζόταν περισσότερο ἀπὸ τὸ 1/4 τῆς καλλιεργήσιμης ἑκτασης τῆς χώρας. Τὰ συνολικὰ τοὺς εἰσοδήματα θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἦταν μεγάλα, ἂν δεχθοῦμε τὴν ἄποψη τοῦ «Σχεδίου», σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία «μὲ αὐτὰ ἔχει πόρους τὸ Ἔθνος νὰ συστήσει καὶ Ἀκαδημία». Ὁ Καποδίστριας, ἂν καὶ τὸ ἐπιζητοῦσε, δὲν ἐπιχείρησε δυναμικὰ οὔτε νὰ θίξει οὔτε καὶ νὰ ὑποβάλλει σὲ ἔλεγχο τὰ, ἀφορολόγητα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰσοδήματα τῶν μοναστηριῶν. Τὸ «Σχέδιο» πολὺ προσεκτικὰ προτείνει νὰ δίνονται γιὰ τὴν ἐκπαίδευση μόνον «ὅσα περισεύουν» ἀπὸ τὶς ἀπαραίτητες δαπάνες τῶν μονῶν· συνεπῶς τὸ θέμα ἀφέθηκε στὴν εὐαισθησία καὶ τὴν καλὴ θέληση τῶν ἡγουμένων, πού, ὅπως ἔδειξε ἡ πράξη, δὲν ἐκδηλώθηκε στὸ ἀναμενόμενο ἐπίπεδο.

1. Βλ. Θεοδώρου Κ. Σπεράντσα, *Ὁ Γρηγόριος Κωνσταντὰς ὡς ἑφορος τῆς Παιδείας ἀνὰ τὰς Κυκλάδας*, ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, σ. 86.

2. Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους «Ἐπιτροπὴ Οἰκονομίας», Φ. 18 23 / 7 / 1828.

3. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ βρίσκεται στὸ ἀδημοσίευτο τμήμα τοῦ «Καποδιστριακοῦ Ἀρχείου» τῆς Κέρκυρας.

Περισσότερες ἐλπίδες βασίζονται στὴν ἐξεύρεση πόρων ἀπὸ ἄλλες, ἔμμεσες ἄρα ἀσταθεῖς, πηγές, ὅπως οἱ διαθήκες, ἡ περιφορὰ εἰδικῶν δίσκων στὶς ἐκκλησίες¹ καὶ ἀκόμη ἡ προαιρετικὴ καταβολὴ κάποιου ποσοῦ στοὺς γάμους καὶ τὰ βαφτίσια. Τὸ ἄρθρο προνοεῖ ἐπίσης γιὰ τὴ συλλογὴ, μὲ τὴ φροντίδα τῆς κυβέρνησης. ὅσων χρημάτων εἶχαν προσφερθεῖ γιὰ σύσταση σχολείων καὶ βρισκόνταν σὲ χέρια κοινοτήτων ἢ ἰδιωτῶν, μὲ κίνδυνο νὰ χαθοῦν ἢ νὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ ἄλλους σκοποὺς. Τέλος συνιστᾶται ἡ καταβολὴ πρόσθετου ποσοῦ σὲ κάθε ἀγοραπωλησίᾳ· παρόμοια ὅμως διάταξη θὰ ἦταν δύσκολο νὰ ἐφαρμοστεῖ γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο ὅτι εἶχαν ἤδη ἐπιβληθεῖ, γιὰ ἄλλες αἰτίες, ἐπὶ πλέον ἔμμεσα τέλη στὶς οἰκονομικὲς συναλλαγές².

Ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς πόρους, οἱ συντάκτες τοῦ «Σχεδίου» ἀναφέρουν πρῶτα τὸ ποσὸ τῶν 300.000 ρουβλίων, τὰ ὅποια εἶχε ἀφήσει ὁ Ἰ. Βαρβάκης, ποὺ ἀπὸ τὸ 1815 ἦταν ἐγκατεστημένος στὸ Ταγκανρόγκ καὶ κατέβηκε στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα μὲ χρήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια, λίγο πρὶν τὴν καταστροφὴ τῆς γενέτειράς του, τῶν Ψαρῶν. Πέθανε στὴ Ζάκυνθο στίς 12.1.1825, ἀφοῦ δυὸ μέρες νωρίτερα εἶχε συμπληρώσει τὴ διαθήκη του, μὲ τὴν ὁποία ἄφηνε τὸ πᾶραπάνω ποσό - ποὺ βρισκόταν σὲ τράπεζα τῆς Μόσχας - γιὰ τὴν ἵδρυση λυκείου καὶ γιὰ ἄλλες ἀγαθοεργίες, κυρίως γιὰ τὴν ἐξαγορὰ αἰχμαλώτων συμπατριωτῶν του. Τὸ ποσὸ αὐτὸ δὲν κατόρθωσε νὰ τὸ ἐξασφαλίσαι ὁ Καποδίστριας, παρὰ τίς προσωπικὲς του παρεμβάσεις πρὸς τὸν Νέσελρόδε³. Ἄλλη περίπτωση ὁμογενοῦς, ποὺ κληροδότησε σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ἦταν τοῦ Δοσίθεου Φιλήτη, Μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας⁴. Ὁ Φιλήτης μὲ τὴ διαθήκη του, ἡ ὁποία γράφτηκε τὸ 1825, ἔφησε 8.000 αὐστριακὰ δουκάτα μὲ σκοπὸ τὴ σύσταση σχολείων στὴν Ἡπειρο καὶ ἄλλες 3.000 δουκάτα, τὰ ὅποια θὰ προορίζονταν γιὰ σπουδὲς παιδιῶν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας σὲ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἐπίτροποι τῆς διαθήκης του ἀποφάσισαν νὰ ἐνώσουν τὰ δύο ποσὰ - γιὰ τὴν ἀκρίβεια ἦταν 13.080 δουκάτα - καὶ νὰ ἀγοράσουν κτηματικὴ ἔκταση στὴ Βλαχία μὲ τὰ ἔσοδα τῆς ὁποίας στάλθηκε σημαντικὸς ἀριθμὸς παιδιῶν, κυρίως ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, σὲ σχολεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ διαθήκη τοῦ Φιλήτη ποὺ σωζόταν ὡς τὸ 1912 καταστράφηκε κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους.

1. Ὁ θεσμὸς τῶν δίσκων στὶς ἐκκλησίες ἐφαρμόστηκε σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις, (Λ. Βελέλη δ.π. σ. 166)

2. Τὸ 1831 ἐπιβλήθηκε ἔκτακτος φόρος 2% σὲ ὅλες τίς ἀγοραπωλησίες γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν Κρητικῶν προσφύγων (Ἀρχεῖο Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν Φ. 81/1 18.8.1831).

3. Ἀρχεῖο Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς Ρωσίας (Μόσχα) Φ. 45, Καποδίστριας στὸν Νέσελρόδε 5.10.1830. Ἐπίσης Ἀλληλογραφία τόμ. Α' 5.3.1828.

4. Γιὰ τὸν Δοσίθεο Φιλήτη, Μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας ἀπὸ 1793-1819, βλ. Ariadna Camariano - Cioran, *L'Épire et les Pays Roumains*, Ἰωάννινα 1984 σσ. 114-118. Ἐπίσης, Στέφανου Μπέττη, *Ἡπειρωτικὴ Εὐποιία ἢ Βιβλιογραφικὴ συλλογὴ Ἡπειρωτῶν Εὐεργετῶν τῆς Τουρκοκρατίας*, Ἰωάννινα 1982, σσ. 80-82).

Στή συνέχεια αναφέρεται ἡ περίπτωση τοῦ γιαιτροῦ Κωνσταντίνου Φλέβα ἀπὸ τὴν Κοζάνη, ὁ ὁποῖος εἶχε κληροδοτήσει τρεῖς χιλιάδες φλουριά με εἰδικὴ μνεία νὰ δοθοῦν γιὰ τὴν ἀνέγερση σχολείου στὸ Μεσολόγγι. Καὶ ἐδῶ δὲν φαίνεται νὰ καρποφόρησαν οἱ προσπάθειες τοῦ Κυβερνήτη γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ παραπάνω ποσοῦ. Ἰσως καὶ ἐξαιτίας τῆς ὀλιγωρίας τῶν ἐπιτρόπων¹. Ὡστόσο ἡ ἐπιφύλαξη ποὺ διατυπώνεται στὸ «Σχέδιο» ὅτι οἱ ἐπίτροποι «δὲν εἶναι καὶ τὸσον εὐσυνείδητοι» εἶναι ἄδικη, τοῦλάχιστον σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν συμπατριώτη τοῦ Φλέβα, Κωνσταντῖνο Καρακάσση, ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ἔφησε χρήματα γιὰ τὸ σχολεῖο τῆς γενέτειράς του².

Τέταρτος στὴ σειρά εἶναι ὁ Ἀνδρέας Παύλου ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ὁ Παύλου, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους ποὺ ἦταν ἐγκατεστημένοι στὴ Ρωσία, εἶχε καταθέσει τὰ χρήματά του στὸ ἡμικρατικὸ «Αὐτοκρατορικὸ Ὀρφανοτροφεῖο» τῆς Μόσχας, τὸ ὁποῖο λειτουργοῦσε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Τσάρου καὶ με δαπάνες τῶν Ἑλλήνων ὁμογενῶν τῆς Ρωσίας. Φιλοξενοῦσε κυρίως ὀρφανὰ παιδιὰ ἀπὸ Ἕλληνες γονεῖς. Πολλοὶ ἔμποροι κατέθεταν στὸ ἴδρυμα αὐτὸ διάφορα χρηματικὰ ποσὰ με τόκο, με ἀποτέλεσμα σταδιακὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖο νὰ μεταβληθεῖ σὲ ἀνεπίσημη τράπεζα³. Τὸ ἀρχικὸ ποσὸ ποὺ εἶχε κληροδοτήσει ὁ Ἀνδρέας Παύλου στὸ Ἔθνος ἦταν 450.000 γρόσια· ὅμως λίγο πρὶν τὸ θάνατό του πείστηκε ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του νὰ μειώσει τὸ ποσὸ σ' αὐτὸ ποὺ ἀναφέρεται στὸ «Σχέδιο», δηλαδή σὲ 100.000 γρόσια⁴. Καὶ γιὰ τὸ ποσὸ αὐτὸ ὅμως προέκυψαν δυσκολίες, τὶς ὁποῖες ὁ Καποδίστριας προσπάθησε ἐπανειλημμένα νὰ ἀντιμετωπίσει με τὴ βοήθεια τῶν ὁμογενῶν τοῦ Κισινιόφ καὶ πρὸ πάντων με τὴ συμπαράσταση τοῦ Ἀ. Σ. Στούρτζα⁵.

Γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς Ζωσιμᾶ - Ἀναστάσιο, Νικόλαο, Θεόδοτο, Ζώη καὶ Μιχαήλ - γιουὺς τοῦ Παναγιώτη Ζωσιμᾶ ἀπὸ τὸ Γραμμένο Ἰωαννίνων, καθὼς καὶ γιὰ τὸν Ζώη Καπλάνη, ποὺ ἀναφέρονται στὴ συνέχεια, ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένη⁶. Ὁ τελευταῖος διέθεσε τὴν τεράστια περιουσία του,

1. Ἀλληλογραφία τόμ. Γ' σ. 330, Καποδίστριας στὸν Α.Σ. Στούρτζα, 2.1.1830.

2. Ὁ Καρακάσσης γεννήθηκε τὸ 1760 καὶ σπούδασε στὴ Γερμανία. Ὑπῆρξε ἐπίτροπος καὶ στὴ διαθήκη τοῦ Δοσίθεου Φιλήτη.

3. Οἱ καταθέσεις τοῦ Πικροζώη (Ζώη Καπλάνη) στὸ Ὀρφανοτροφεῖο τῆς Μόσχας ξεπερνοῦσαν τὸ 1.000.000 ρούβλια, ἐνῶ τῶν Ζωσιμάδων τίς 250.000 ρούβλια. Βλ. σχετικὰ καὶ Ἐ. Κούγκου Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία... ὁ.π. σσ. 73-74 καὶ 178-179.

4. Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II. Ἐπίσης Ἀλληλογραφία, τόμ. Α' σσ. 174-175. Ὁ Ἀ. Παύλου ὑπῆρξε ἐκτελεστής καὶ στὴ διαθήκη τοῦ Δ. Σαϊτζῆ, ποὺ ἀναφέρεται παρακάτω.

5. Ἀλληλογραφία τόμ. Α' σσ. 174-175, Καποδίστριας στὸν Στούρτζα 23.9.1827. Γιὰ παρόμοιο θέμα ὑπάρχουν πρόσθετα στοιχεῖα στὸ ἀδημοσίευτο τμῆμα τοῦ «Καποδιστριακοῦ Ἀρχείου» τῆς Κέρκυρας.

6. Βλ. Στ. Μπέττη ὁ.π. σελ. 99-102· τοῦ ἴδιου, «Ζώης Καπλάνης καὶ Καπλάνειος Σχολῆ» *ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* τ. Κ'-ΚΑ' (1976-77) σσ. 17-307. Ἐπίσης Ἱ. Ἀραβαντινοῦ, *Περιγραφή τῆς Ἡπείρου*, μέρος Γ', Ἰωάννινα 1984. Ἀ. Γούδα, *Βίοι Παράλληλοι*, τόμ. Γ'.

όχι μόνον σέ σχολεία τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ σέ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Πάτμου καὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδες πρόσφεραν κατὰ διαστήματα διάφορα χρηματικὰ ποσὰ γιὰ ἴδρυση σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν στὴν Ἡπειρο ὥς τὸ 1848, ὁπότε ὁριστικοποιήθηκε ἡ διαθήκη τους μὲ τὴν ὁποία χάριζαν στὸ Ἑλληνικὸ κράτος 1.004.248 ρούβλια¹. Στὸ μετὰξὺ ὁ τελευταῖος ἐπιζὼν ἀδελφὸς ἱδρύσε στα Γιάννενα τὸ 1828 τὴ Ζωσιμαία Σχολή, στὴν ὁποία ἐκπαιδεύονταν καὶ κορίτσια, ἀλλὰ ὑπῆρχε διαχωρισμὸς τῶν φύλων κατὰ τάξη. Ὁ Καποδίστριας δὲν ἦταν ἀντίθετος μὲ τὴν ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν καὶ μάλιστα εἶχε συζητήσει τὸ θέμα μὲ τὸν Θεόφιλο Κατῆρη². Ἀξίζει ἐδῶ νὰ ἀναφερθοῦν ὁρισμένες προτάσεις τοῦ Ἰταλοῦ Φιλέλληνα καὶ λόγιου Α. de la Palma, σχετικὰ μὲ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μόρφωσης τῶν κοριτσιῶν, προτάσεις, ποὺ βρίσκονται σὲ ἀπόλυτη συνάφεια μὲ τὶς τότε ἀντιλήψεις γιὰ τὴ θέση τῆς γυναίκας στὴν οἰκογένεια καὶ τὴν κοινωνία³. Ἡ γυναίκα, ὡς πιστὴ σύντροφος τοῦ ἀνδρα, πρέπει μὲ τὴ μόρφωση νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς κακὲς ἔξεις καὶ τὴ δεισιδαιμονία καὶ νὰ ἐνστερνιστεῖ πρὸ συστηματικὰ τὶς χριστιανικὲς ἀρχές, τὶς ὁποῖες, στὴ συνέχεια, ὀφείλει νὰ μεταδώσει στὰ παιδιὰ της. Ὁ Ἰταλὸς λόγιος διασαφηνίζει ὅτι τὸ ἐπίπεδο τῆς μόρφωσης ποὺ θὰ παρὰσχεθεῖ στὶς γυναῖκες, δὲν θὰ ξεπερνᾷ τὸ πλεόν στοιχειῶδες καὶ τονίζει πῶς, μακροπρόθεσμα, ἡ ἐκπαίδευση τῶν γυναικῶν καὶ ἡ προσφορὰ σ' αὐτὲς τῶν ἐλάχιστων ἀπαραίτητων γνώσεων θὰ εἶναι καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀνδρῶν - ἴσως γιὰ νὰ διασχεδάσει τυχὸν ἐπιφυλάξεις ἀπὸ τοὺς ἀκραίους ὁπαδοὺς τῶν συντηρητικῶν ἀπόψεων, ἀνάμεσα στοὺς ἀναγνώστες του.

Τὸν κατάλογο τῶν εὐεργετῶν ὁμογενῶν, τῶν ὁποίων τὰ κληροδοτήματα θὰ μπορούσαν, σύμφωνα μὲ τὸ «Σχέδιο», νὰ καλύψουν τὶς δαπάνες γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τῆς ἐκπαίδευσης στὴν Ἑλλάδα, κλείνει ἡ περίπτωση τοῦ Δημητρίου Σαῖτζῆ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο⁴. Ὁ Σαῖτζῆς μὲ τὴ διαθήκη του, ποὺ συντάχθηκε τὸ

1. Στ. Μπέττη ὁ.π. σελ. 101. Ἀλληλογραφία τόμ. Γ' σ. 140, Καποδίστριας στὸν Πάπιν (Ἐπιτετραμμένο τῆς Ρωσίας) 10.6.1829.

2. Βελέλης σελ. 82. Σχολεῖα γιὰ κορίτσια λειτουργοῦσαν ἤδη στὴ Σύρο ὑπὸ τὸν Ἀμερικανὸ Δρ. L. Cork καθὼς καὶ στὴν Τήνο, (ὁ.π. σελ. 121).

3. Πρόκειται γιὰ τμῆμα ἐκτεταμένου ὑπομνήματος σχετικοῦ μὲ τὴν διοργάνωση τοῦ κράτους καὶ βρίσκεται ἐπίσης στὴν Κέρκυρα, στὸ ἀδημοσίευτο τμῆμα τοῦ «Καποδιστριακοῦ Ἀρχείου». (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.)

Ὁ Alerino de La Palma, Ἰταλὸς λόγιος καὶ νομομαθὴς κατέφυγε στὴν Ἑλλάδα τὸν Ἀπρίλιο 1822 μετὰ τὴν καταδίκη του σὲ θάνατο ἀπὸ δικαστήριον τῆς πατρίδας του γιὰ πολιτικὸς λόγους. Πῆρε μέρος στὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὑπηρέτησε ὡς δικαστὴς καὶ δικηγόρος. Παρέμεινε στὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ τὴν ἀμνηστία ποὺ τοῦ δόθηκε τὸ 1840. Περισσότερες πληροφορίες περιέχονται στὸ ἄρθρο τοῦ Μ. Τουρτόγλου, «Διοργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἐγκληματικὴ διαδικασία τοῦ 1830. Κριτικαὶ παρατηρήσεις Α. La Palma, - ἀπαντήσεις Ἰ. Γεννατᾶ», *ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ* τόμ. 8 (1958) σσ. 1-102.

4. βλ. Στ. Μπέττη ὁ.π. σσ. 54-55. Ἐπίσης Γ. Οἰκονόμου, 140 εὐεργέτες τῆς Μητρο-

1802, άφησε τήν κτηματική περιουσία του στη Βεσσαραβία, 1599 στρέμματα, για τήν ίδρυση σχολείων. Επίσης κληροδότησε για τόν ίδιο σκοπό 50.000 όλ- λανδικά φλουριά καθώς και εισοδήματα από άλλες πηγές. Η προσφορά αυτή είχε άτυχη συνέχεια. Οί διαμάχες με τούς κληρονόμους του κατέληξαν σέ προσφυγές στα δικαστήρια, που κράτησαν τήν υπόθεση σέ έκκρεμότητα ως τīs άρχές τής δεκαετίας του 1820. Στη συνέχεια, ύστερα από διάβημα του Γεωργίου Δ. Παπάζογλου, που ήταν επίτροπος στη Σχολή Σκαμνελίου - τόπο γέννησης του κληροδότη - και έκτελεστής τής διαθήκης, ζητήθηκε τó 1825 ή επέμβαση του Οίκουμενικού Πατριάρχη, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Οί προσπάθειες του Καποδίστρια για τόν ίδιο σκοπό επίσης δέν καρποφόρησαν και τελικά από τή ση- μαντική αυτή περιουσία έλάχιστα στοιχεΐα διασώθηκαν¹.

Δέν υπάρχουν σαφείς ένδείξεις αν ó Καποδίστριας υιοθέτησε όλες τīs από- ψεις και τīs υποδείξεις που διατύπωναν στο «Σχέδιο» οί Κωνσταντάς και Γεν- νάδιος. Βέβαιο είναι ότι υπήρξαν προσφορές με μικρότερα ποσά από άνώνυμους όμογενείς και άπλους πολίτες, που πρόθυμα πρόσφεραν από τó υστέρημά τους για τή μόρφωση τής νέας γενιάς. Οί συντάκτες του «Σχεδίου» γνώστες τής πραγματικής κατάστασης τής χώρας δυσκολεύτηκαν νά προτείνουν ριζικές λύ- σεις για όλα τά επί μέρους προβλήματα, που παρούσάξε ή αναμόρφωση τής εκπαίδευσης. Μιά κυβέρνηση με προβληματική σταθερότητα, όπως εκείνη τής μετεπαναστατικής Ελλάδας, θα ήταν δύσκολο νά προσφύγει σέ μέτρα άποφα- σιστικά για τήν εξέυρεση πόρων για τήν εκπαίδευση χωρίς νά συναντήσει τήν αντίδραση αυτών που στήριζαν τά συμφέροντά τους στη διατήρηση άκρι- βώς τών παρχάπων πόρων (μοναστήρια ή τσιφλίκια). Για τó λόγο αυτό τó «Σχέδιο» χαρακτηρίζει μετριοπάθεια, αλλά οί, προσωρινές, προτάσεις που δια- τυπώνει ήταν μέσα στις δυνατότητες - ακόμη και για τόν άπαισιόδοξο έκτιμη- τή - τής οικονομικής κατάστασης τής χώρας. Ίσως ακόμη, με τά σημερινά κριτήρια, νά γίνονται εϋδιάκριτες όρισμένες αδυναμίες του «Σχεδίου», συνέ- πεια του κοινωνικού περιβάλλοντος τής εποχής και τών αντίστοιχων αντιλήψε- ων που επικρατούσαν. Θα πρέπει όμως νά σημειωθεί ότι οί περισσότεροι από τούς συμβούλους του Κυβερνήτη σέ θέματα εκπαίδευσης βρίσκονταν «στην πρω- τοπορία τών πνευματικών αγώνων του Έλληνισμού»² και ήταν γνωστοί για τīs φιλελεύθερες και προοδευτικές ιδέες τους.

Στην ίδια κατηγορία ανήκουν ó Γρηγόριος Κωνσταντάς και ó Γεώργιος Γεννάδιος. Ο δρόμος για τήν διοργάνωση τής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, στό- χος προς τόν όποιο και οί δύο άνάλωσαν τή ζωή τους, υπήρξε επίπονος, όπως

πόλεως επαρχίας Ίωαννίνων, Ίωάννινα 1954. Τά έτήσια έσοδα τής περιουσίας του Σαϊτζή έφταναν τīs 77.000 γρόσια.

1. Στ. Μπέττη, ό.π. σ. 55· Camariano - Cioran ό.π. σσ. 110-111.

2. Βλ. Β. Σφυρόερα, Οί Στόχοι τής εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια, Διήμε- ρο επιστημονικό Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη 1983 σσ. 73-79.

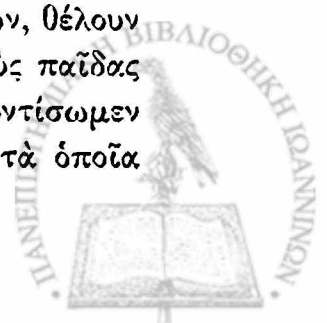
ἔδειχναν οἱ οἰωνοὶ τοῦ 1828. Ὡστόσο οἱ καρποὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἰ. Καποδίστρια - ποὺ εἶχαν τὴν πλήρη λαϊκὴ συμπαράσταση - ἦταν πολὺ ἱκανοποιητικοί, παρὰ τὰ πενιχρὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διέθετε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σημαντικό ἔργο, ποὺ ἀπὸ τὸ 1829 ἄρχισε νὰ πραγματοποιεῖται στὸ χῶρο τῆς δημόσιας ἐκπαίδευσης. Ἴσως μάλιστα μιὰ προσεκτικὴ σύγκριση, μὲ τὴν ποιοτικὴν προπάντων ἐξέλιξη τῆς ἐκπαίδευσης, κατὰ τὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν τὴν ξενοκίνητη δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη, νὰ δίνει τὸ σωστὸ μέτρο τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖο ἐπιτεύχθηκε μὲ τόσο λίγους συνεργάτες καὶ τόσο δραματικὰ περιορισμένα μέσα, σὲ τόσο λίγο χρόνο. Στὸ ἔργο αὐτὸ ἡ συμβολὴ τῶν δύο Ἑλλήνων διαφωτιστῶν ὑπῆρξε οὐσιαστικὴ καὶ σχεδὸν ἀνεκτίμητη.

* * *

ΣΧΕΔΙΟΝ

*Περὶ συστάσεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀναγκαίων
εἰς ἐκπαίδευσιν τῆς Νεολαίας Σχολείων, ἀναλόγων
μὲ τὴν νῦν τοῦ ἔθνους περίστασιν.*

Μ' ὅλον ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κλίνει ἐκ φύσεως εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ὀργᾷ πρὸς τὰς μαθήσεις, ἡ πολυετής ὁμῶς δουλεία καὶ ἡ μισομάθεια τῶν κρατούντων βαρβάρων, τὸ ἔρριψεν ἀναξίως εἰς τὸν πλέον πυκνὸν ζόφον τῆς ἀμαθείας καὶ τὸ φρικτότατον τῆς βαρβαρότητος βάραθρον. Δὲν ἔλειψαν πάντοτε καὶ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ φιλόκαλοι ἄνδρες νὰ συνιστῶσιν, ὅσον συνεχώρουν αἱ περιστάσεις, ἐκπαιδευτήρια εἰς φωτισμὸν τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ὁ βάσκαλος καὶ δεισιδαιμονικὸς ὀφθαλμὸς τοῦ τυράννου, τὰ ἐθεώρει μὲ ἀπέχθειαν, καὶ ἐσπούδαζεν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις νὰ κρατεῖ πάντοτε τὸ ταλαίπωρον ἔθνος εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἦλθε κατ' εὐτυχίαν ἡ ὥρα νὰ διαρρήξει τὰ δεσμά του καὶ νὰ ἀποτινάξει τὸν βάρβαρον καὶ ἀφόρητον ζυγόν, ἀλλ' οἱ διαδεχθέντες θόρυβοι καὶ αἱ ἀναπόφευκται ἀνωμαλῖαι καὶ ταραχαὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ἐβύθισαν ἔτι μᾶλλον κατωτέρω εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀμαθείας, ὥστε ἂν δὲν προλάβει ἡ σεβαστὴ Κυβέρνησις νὰ ἐπιθέσει μάλαγμα εἰς τὴν θανάσιμον ταύτην πληγὴν, εἶναι προφανὴς κίνδυνος νὰ ἀπολεσθῇ καὶ πολιτικῶς καὶ ἠθικῶς ἅπασα ἡ Νεολαία ἀπὸ ὀκταετοῦς καὶ ἀνωτέρω, καὶ νὰ ζημιωθῇ τὸ ἔθνος εἰς τὸ καριώτερον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς πολίτην χρηστὸν οὔτε στρατιώτην πιστόν, οὔτε ἐκκλησιαστικὸν ἐπαρκῆ, οὔτε ἄνθρωπον ἐν ἐνὶ λόγῳ χρήσιμον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Λέγομεν ὅλοι ὅτι ἡμεῖς μὲν εἴμεθα ἀχρεῖοι ἐξαιτίας τῆς δουλείας καὶ τυραννίας, οἱ παῖδες μας ὁμῶς ἀπαλλαγέντες τῶν δεινῶν τούτων, θέλουν γίνεαι καλλίτεροι ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἐπιεικέστεροι· ἀλλ' ἐὰν ἀφήσωμεν τοὺς παῖδας μας εἰς τὴν κατάστασιν ὅπου πρὸς τὸ παρὸν εὐρίσκονται, ἐὰν δὲν φροντίσωμεν ἐν καίρῳ νὰ συστήσωμεν ἐκ τῶν στερημάτων μας ἐργαστήρια εἰς τὰ ὁποῖα

πλαστουργοῦνται καὶ γίνονται χρηστοὶ πολίται οἱ ἄνθρωποι, μὴν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι οἱ παῖδες μας θέλουν ἀποβεῖ πολλά ἀχρειότεροι ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀδοκιμώτεροι. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι τῶν παιδευτηρίων ἡ σύστασις ἀπαιτεῖ πολλά χρήματα καὶ τὸ γένος πρὸς τὸ παρὸν εἶναι πτωχὸν καὶ δὲν ἐξαρκεῖ οὔτε εἰς τὰς πλέον μεγαλυτέρας χρείας ὅπου ἀπαιτεῖ ἡ φυσικὴ τοῦ σύστασις καὶ ὑπαρξίς, ἀλλ' ὁ λόγος πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἶναι περὶ καταστημάτων πολυδαπάνων ἀλλὰ ἀναλόγων μὲ τὰς τωρινὰς δυνάμεις καὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους, τὰ δὲ εἰς σύστασιν τῶν τοιούτων ἀπαιτούμενα ἀναλώματα τὰ εὕρισκει τὸ ἔθνος ἐν ἑαυτῷ, ἂν θελήσει νὰ φρονήσῃ τὸ συμφέρον του, χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθῶσιν οἱ λαοί, οὔτε νὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ πηγαὶ τῶν ἐθνικῶν προσόδων· διότι χωρεῖ κἀνταῦθα τὸ κατὰ δύναμιν ἔρδειν τοῦ σοφοῦ. Καὶ τοῦτο ὑπόσχεται νὰ δείξει τὸ παρὸν σχέδιον.

Ἄρθρον Πρῶτον

*Ὅποσα καὶ ὁποῖα καταστήματα πρέπει νὰ συστηθῶσι
πρὸς τὸ παρὸν ἐς τὴν ἐπικράτειαν εἰς ἐκπαίδευσιν
τῆς Νεολαίας.*

Α. Ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ συστήσῃ, ὅπου ἔχει τὴν καθέδραν τῆς, σχολεῖον, ἢ Λύκειον, ἢ Ἀκαδημίαν ἀνάλογον μὲ τὰς περιστάσεις τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν ὁποῖαν νὰ μεταβαίνωσιν ἀπὸ τὰ ἐπαρχιακὰ καὶ ἰδιαίτερα παιδευτήρια οἱ νέοι, ὅσοι ἔχουν τὸν τρόπον, διὰ νὰ τελειοποιῶνται εἰς τὸ εἶδος τῆς μαθήσεως, ὅπου ἐκλέγει ἕκαστος καὶ θέλει νὰ ἐπιδοθῇ. Εἰς τὸ γενικὸν τοῦτο σχολεῖον νὰ διδάσκωνται ἐκτενέστερον:

- α) Ἡ ἐλληνικὴ Γραμματικὴ μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν τῆς καὶ ἡ Λατινικὴ διάλεκτος.
- β) Ἡ Ρητορικὴ καὶ Ποιητικὴ καὶ ἐν γένει ἡ ἐπὶ μέρους Ἑλληνικὴ καὶ ἡ καθ' ὅλου φιλολογία τῶν φωτισμένων ἔθνων.
- γ) Ἡ Γενικὴ κοσμικὴ ἱστορία ἐν ἐπιτομῇ καὶ ἡ καθ' ὅλου Γεωγραφία.
- δ) Ἡ Δογματικὴ Θεολογία καὶ ἡ ἐπὶ μέρους ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ὅση ἀφορᾷ τὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κατ' ἐπιτομήν.
- ε) Τὰ Μαθηματικὰ καὶ ἡ Φυσικὴ καὶ Χημεία.
- στ) Ἡ Γεωργικὴ καὶ ὅ,τι ἄλλο μάθημα θέλει καὶ δύναται ἡ Κυβέρνησις νὰ εἰσάξῃ εἰς τὸ ἔθνος.

Τὸ κατάστημα τοῦτο θέλει γίνῃ τυπικὸν κατὰ τὸ ὁποῖον νὰ διατυποῦνται καὶ μορφώνονται, ὡς πρὸς παράδειγμα, ὅλα τὰ λοιπὰ διδακτικὰ καταστήματα τῆς Ἐπικρατείας.

Β. Κάθε ἐπαρχία, ἢ τμήμα ἐπαρχίας, τῆς Ἐπικρατείας πρέπει νὰ συστήσῃ εἰς τὸ κέντρον τῆς:

- α) Σχολεῖον προκαταρκτικόν, ἥτοι ἀλληλοδιδασκικόν, ἀνάλογον μὲ τὴν πληθύν τῶν κατοίκων τῆς, τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ἀνοικτὸν εἰς τοὺς παῖδας ὅλων τῶν πολι-

τῶν, διὰ τὰ διδάσκονται οἱ παῖδες ἀμισθὶ τὴν ἀνάγνωσιν, τὸ γράψιμον, τὴν ἀριθμητικὴν, ὅση ἀναπληροῖ τὴν χρεῖαν τοῦ χωρικοῦ βίου, ἐπίτομον κατῆχησιν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, ἐπίτομον ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων, σύντομον Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὸ πάντων τὴν χρηστότητα τῶν ἡθῶν, καὶ τὴν πρὸς γονεῖς καὶ τὰς καθεστῶσας ἀρχὰς ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν, ἐφόδια πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον ἱκανὰ διὰ τοὺς παῖδας τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς δὲν ἔχουν τρόπον νὰ προάξωσι τὰ τέκνα των εἰς τελειότεραν παιδαγωγίαν.

Τοιοῦτον σχολεῖον πρέπει νὰ συστήσῃ καὶ κάθε πόλις ἢ κωμόπολις ἢ χωρίον σημαντικόν, ἢ κοινότης πολλῶν χωρίων γειτνιαζόντων εἰς τὸ κέντρον των, εἰς στοιχειώδη καὶ προκαταρκτικὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας.

β) Σχολεῖον Ἑλληνικὸν εἰς τὸ ὁποῖον νὰ διδάσκονται οἱ παῖδες τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μὲ τὴν δέουσιν ἀκρίβειαν καὶ παραλληλισμὸν ταύτης πρὸς τὴν νῦν λαλουμένην. Μικράν τινα ρητορικὴν καθ' ἣν νὰ συνθέτουν καὶ προγυμνάσματα, ἢ νὰ μεταφράζουσιν ἀπὸ τὴν νεωτέραν εἰς τὴν παλαιὰν γλῶσσαν διδόμενα εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν διδασκάλων, ιδέαν τῆς ποιητικῆς, ἀνάλογον μὲ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς δυνάμεις των. Τὴν ἱστορίαν κατ' ἐπιτομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τὴν Γεωγραφίαν μὲ παραλληλισμὸν τῶν παλαιῶν ὀνομασιῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων πρὸς τὰς σημερινὰς καὶ μίαν τινὰ ξένην διάλεκτον, τὴν Γαλλικὴν δηλαδὴ ἢ τὴν Ἰταλικήν.

Τοιοῦτον σχολεῖον πρέπει νὰ συστήσῃ καὶ κάθε πόλις καὶ κωμόπολις ἢ χωρίον σημαντικόν, ἢ καὶ κοινότης πολλῶν χωρίων γειτνιαζόντων εἰς μέρος τι κεντρικώτερον.

Ἐκεῖνο ὅπου λέγομεν περὶ ἐπαρχίας εἰς τὴν ἡπειρον, ἐννοεῖται καὶ περὶ πάσης νήσου σημαντικῆς καὶ πολλὰ χωρία ἐχούσης.

γ) Τὰ ἐπαρχιακὰ καὶ κατὰ πόλιν καὶ κώμην καὶ κοινότητα σχολεῖα συνιστῶνται καὶ συντηροῦνται μὲ ἔξοδα τῆς ἐπαρχίας, ἢ πόλεως ἢ κώμης καὶ κοινότητος, καὶ προστατεύονται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ τοὺς εἰς αὐτὰ διδασκάλους τοὺς ἐκλέγει ἡ ἐπαρχία ἢ ἡ πόλις καὶ κοινότης καὶ τοὺς ἐπικυροῖ ἡ Κυβέρνησις διὰ τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἕκαστος καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ δὲ Ἀκαδημία, τὸ κέντρον τρόπον τινὰ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως, συνίσταται καὶ συντηρεῖται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως μὲ ἔξοδα τῆς Ἐπικρατείας, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διδασκάλους τοὺς ἐκλέγει ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀνεπιλήπτους τὰ ἥθη λογίους. Οἱ δὲ εἰσερχόμενοι εἰς ταύτην μαθηταὶ πρὸς τελειοποίησίν των, προκαταβάλλουν, ἰδίων ἕκαστος διὰ κάθε μάθημα ὅπου θέλει νὰ ἀκούσῃ, δύο τάληρα κατὰ τριμηνίαν πρὸς ὄφελος τοῦ διδάσκοντος.

δ) Χρέος εἶναι τῆς πατρίδος καὶ δίκαιον νὰ τρέφῃ καὶ νὰ ἐκπαιδεύῃ τὰ ὄρφανά, ὅσων μάλιστα οἱ πατέρες ἐθνατώθησαν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φιλόανθρωπος κηδεμονία τοῦ Κυβερνήτου ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων ἐν Αἰγίνῃ κοινὸν καταγώγιον τῆς παιδείας καὶ καταφύγιον τῶν

ὀρφανῶν, ἀπολύονται τοῦ δικαιοτάτου τούτου χρέους αἱ κατὰ μέρη ἐπαρχίαι τῆς Ἐπικρατείας. Διὰ τὴν προκύψει ὁμῶς ἐκ τούτου τὸ ὄφελος, ὅπου σκοπεύει ὁ Κυβερνήτης, ἀνάγκη νὰ τὸ στοχαζώμεθα ὅλοι κοινὸν τοῦ ἔθνους κατάστημα καὶ νὰ συντρέχωμεν προθύμως εἰς τὴν τούτου παντοτεινὴν συντήρησιν καὶ εἰς τὴν ἀναγκαίαν οἰκονομίαν καὶ διατροφήν τῶν ὑποτρόφων, οἱ ὅποιοι εἶναι παιδία τῆς πατρίδος, καὶ εἰς αὐτήν, ὡς πρὸς φιλόστοργον μητέρα, ἀποβλέπουσιν.

Ἄρθρον Δεύτερον

*Ὅποσα καὶ ὅποια βιβλία ἀνάγκη νὰ ἐτοιμασθῶσιν
εἰς χρῆσιν τῶν διαληφθέντων παιδευτηρίων.*

Στερούμενοι τὰς μαθήσεις στερούμεθα κατὰ δυστυχίαν καὶ τὰ εἰς αὐτὰς ἀναγκαῖα διδακτικὰ βιβλία. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ διορισθῶσι τρεῖς λόγιοι ἱκανοὶ διὰ τὴν ἐρανισθῶσιν ἀπὸ πηγὰς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης καὶ νὰ συντάξωσι τὰ μαθήματα, ὅπου μέλλουν νὰ διδάσκωνται εἰς τὰ σχολεῖα. Οὗτοι καλὸν εἶναι νὰ ὀνομάζονται βιβλιογραφικὴ ἐφορία, ἡ ὁποία νὰ ἐξετάζει καὶ νὰ ἐγκρίνει τὰ ἄξια τυπώσεως παιδευτικὰ βιβλία. Ἐπειδὴ ἐγέμισαν αἱ ἀγοραὶ ἀπὸ ἐκτρώματα ἀπειρόκαλα, σκότος καὶ ὄνειδος φέροντα εἰς τὸ ἔθνος καὶ ὅχι ὄφελος, δύνανται δὲ νὰ συμπαρалаβῶσι καὶ τοὺς ἀναγκαίους συνεργάτας πρὸς ταχείαν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου τούτου.

Μᾶς χρειάζονται μία Γραμματικὴ σύντομος, μεθοδικὴ καὶ οἷον τυπικὴ διὰ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι ἀπὸ τὰς πολλὰς, ὅπου ἔχομεν, καμμία δὲν εἶναι καλὴ νὰ ἐφαρμοσθεῖ εἰς τὸν σκοπὸν μας, ὅστις εἶναι ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς πολυπόνου ταύτης μαθήσεως.

Ἐν λεξικὸν σύντομον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς χρῆσιν τῶν πρωτοπείρων, διότι τὰ ὀλίγα, ὅπου ἔχομεν εἶναι δυσεύρετα, δυσμεταχειρίστα καὶ δυσκολοαπόκτητα διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς τιμῆς εἰς τὴν ὁποίαν πωλοῦνται.

Μικρὰ συγγραμμάτια τῶν ἐνδοξοτέρων Ἑλλήνων τυπωμένα εἰς μικρὰ τομίδια διὰ τὴν εἶναι εὐώνηστα καὶ εἰς τοὺς ἀπόρους καὶ ἐνδεεῖς.

Μία σύντομος καθολικὴ Γεωγραφία, καὶ σύντομος γενικὴ Ἱστορία διὰ τὴν παράδοσιν τούτων τῶν ὠφελιμωτάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων μαθήσεων εἰς χρῆσιν τῶν Λυκείων.

Συνοπτικὴ Γεωγραφία καὶ τοιαύτη ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, εἰς χρῆσιν τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων.

Ἐπίτομος κατήχησις τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως εἰς χρῆσιν τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων καὶ πίνακες τῆς μεθόδου ταύτης.

Κατήχησις πλέον ἐκτεταμένη εἰς χρῆσιν τοῦ Λυκείου.

Σύντομος πολιτικὴ οἰκονομία εἰς χρῆσιν τῶν Λυκείων.

Καὶ ὅσα ἄλλα, προϊόντος τοῦ χρόνου, θέλουν μᾶς χρειασθεῖ.

Εἰς σύνταξιν τῶν σχολικῶν βιβλίων, τῶν ἀναγκαίων εἰς ὅλα τὰ δημόσια παιδευτήρια τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐκπαίδευσιν τῆς Νεολαίας καὶ κατόρθωσιν τῆς ὁμοφροσύνης, ὅσων ὁ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας χαρακτηρ ἐνὸς ἐκάστου συγχωρεῖ, χρειάζεται νὰ συσταθεῖ βιβλιοθήκη ἀπὸ τὰ καλλίτερα παιδικὰ καὶ διδακτικὰ βιβλία τῶν φωτισμένων Εὐρωπαίων καὶ μάλιστα τῶν Γερμανῶν, ὡς ὑπερβιόντων κατὰ τοῦτο τοὺς ἄλλους καὶ νομιζομένων ἤδη ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους τύπος καὶ ὑπογραμμὸς εἰς τὰ τοιαῦτα. Ἡ σύστασις τῆς Βιβλιοθήκης ταύτης ἀπαιτεῖ μεγάλην χρημάτων ποσότητα, ὅμως ἐὰν ὁ Κυβερνήτης ἐπιφορτίσει ἕναν ἢ δύο σοφοὺς Εὐρωπαίους νὰ κάμωσι τὴν συλλογὴν τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων, πολλοὶ βέβια θὰ φιλοτιμηθῶσι νὰ συνεισφέρωσι τὰ πονήματά των χάριν εἰς τὴν βιβλιογραφικὴν τυχὴν βιβλιοθήκην. Ἐὰν συστηθῇ ἡ βιβλιογραφικὴ ἐφορία, ἔχει ἡ Ἑλλὰς πολλὰς ὠφελείας. Ἐπειδὴ πρῶτον μὲν οἱ μέλλοντες πολῖται τῆς διδάσκονται αὐτὰ τὰ εἰς τὸν ἐκάστου βίον ἀναγκαῖα, καὶ ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὰ σχολεῖα δὲν θὰ εἶναι χειρότεροι τῶν ἀμαθῶν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, ἔπειτα καὶ ἡ σπουδὴ των γίνεται συντομώτερον καὶ δὲν ἐννεάζουσιν εἰς πράγματα παντάπασιν ἄχρηστα εἰς τὸν βίον τὸν ὅποιον μέλλει ἕκαστος νὰ μετέλθῃ. Τέλος πάντων ἐὰν εἶναι τακτικὰ καὶ εὐμέθοδα τὰ παιδικὰ βιβλία, ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζεται νὰ μὴν εὑρεθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μεταξὺ τῶν χωρικῶν αὐτῶν καὶ βανδύων καὶ ἀποχοιροβιώτων, ἄνθρωποι μήτε αὐτοὶ ἀναγιγνώσκοντες μήτε ἄλλους ἀναγιγνώσκοντας καταλαμβάνοντες. Ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων καὶ εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις τῶν πολιτῶν εἶναι ἀναγκαία διὰ νὰ γνωρίζωσιν οἱ πολῖται τὴν Κυβέρνησιν των καὶ τοὺς ὠφελοῦντας ἢ βλάπτοντας τὰ κοινὰ καὶ οὕτω νὰ γίνωσιν ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας καὶ φύλακες καὶ ὑπέρμαχοι.

Ἄρθρον Τρίτον

*Πῶς ἡμποροῦν νὰ φυλάττωνται πάντοτε εἰς ἐνέργειαν
τὰ παιδευτήρια καὶ νὰ διατηρῶνται εἰς αὐτὰ
ἡ ἀπαιτουμένη τάξις καὶ εὐνομία.*

Τὸ νὰ διατηρῶνται διὰ παντὸς εἰς ἐνέργειαν τὰ σχολεῖα καὶ νὰ ἐκπληρῶσιν ἐπ' ἀκριβὲς τὰ καθήκοντά των, εἶναι ἴσως δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ συστηθῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δεύτερον εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ροπῆς φιλοτιμίας ἢ φιλοδοξίας ἢ καὶ ζηλοτυπίας καί, ἀσιατικώτερον εἰπεῖν, ἕνα κέφι τῶν συνιστῶντων. Τὸ πρῶτον ὅμως δεῖται προσοχῆς ἀενάου καὶ φυλακῆς ἐπιμόνου καὶ ἀκριβοῦς. Διότι τὰ καλὰ καὶ ὁ μισόκαλος τὰ φθονεῖ καὶ ἡ ἐπάρατος ἰδιοτέλεια τὰ ἐπιβουλεύεται καὶ δὲν εἶναι παράδοξον νὰ στρέφει τὰς πηγὰς των εἰς ἑαυτήν. Ἡ εἰς ταῦτα διηνεκὴς ἐπαγρύπνησις δὲν ἀρμόζει οὔτε εἶναι ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἔχει ἄλλα ἀσχολήματα ὑψηλότερα καὶ γενικώτερα, ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εὑρεθῇ καὶ τούτου διόρθωσις καὶ ἡμεῖς συσκεφθέντες δὲν εὐρίσκομεν ἄλλο μέσον εἰμὴ νὰ συστηθῶσι καὶ ἐπὶ τούτων φροντισταὶ καὶ ἐφοροὶ ἀπὸ πολί-

τας εὐὺπολήπτους, τιμίους, ἐναρέτους, φιλοκάλους καὶ ἀποδεδειγμένους φιλοπάτριδας, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ ἐμπιστευθῇ ἐπισήμως ἡ τῶν καταστημάτων τούτων διηγεκὴς ἐπιμέλεια καὶ ἐπίσκεψις.

Τὸ νὰ συστηθῇ γενικὴ ἐφορία, ἡ ὁποία νὰ ἔχει τὴν ἐπίσκεψιν ὅλων ἐν γένει τῶν παιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Ἐπικρατείας ἢ μένουσα ὅπου ἡ καθέδρα τῆς Κυβερνήσεως, ἡ περιερχομένη ἀπὸ ἐπαρχίαν εἰς ἐπαρχίαν, εἶναι καὶ πολυδάπανον καὶ ἀσυντελές, ἐπειδὴ οὔτε εἰς ἐξαρκεῖ νὰ ἐφορᾷ ὅλα τὰ σχολεῖα, οὔτε πολλοὺς ἔχει τὰ μέσα τὸ Ἔθνος νὰ καταστήσει. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοῦτο δυνατόν, οὔτε οἱ πολλοὶ δύνανται νὰ εἶναι πάντοτε εἰς ὅλα παρόντες ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων, καὶ ἀπὸ τοιαύτην ἐφορίαν οὐδὲν ἢ ὀλίγον τὸ ὄφελος. Ἀνάγκη λοιπὸν κάθε τμήμα ἢ ἐπαρχία ἢ καὶ πόλις σημερινὴ ἢ κοινότης προσέτι πολλῶν χωρίων γειτνιαζόντων, νὰ συστήσει ἐφορίαν ἰδίαν, ἡ ὁποία νὰ ἐπισκέπτεται καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἀδιαλείπτως καὶ μόνον τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας, ἢ τῆς πόλεως καὶ κοινότητος.

Ἡ τοιαύτη ἐφορία καθίσταται ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν ἢ πόλιν ἢ κοινότητα καὶ σύγκειται ἀπὸ ἓνα ἱερωμένον πεπαιδευμένον ὁπωσοῦν καὶ εὐὺπόληπτον καὶ πέντε ἢ ἑπτὰ ἄλλους τοιούτους πολίτας, ἐκλεγομένους ἀπὸ τὰ κοινὰ, κατὰ τὸν τρόπον τῶν δημογερόντων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἐφορίαν ἐν ὧσιν ἐκτελοῦσι τὰ ἐφοριακά τῶν καθήκοντα καὶ χρέη, καὶ εἶναι ἀδιάβλητοι εἰς τὸ ἔργον τους. Ἐὰν δέ τις αὐτῶν ἢ καὶ ὅλοι ὑποπέσωσιν εἰς ἔγκλημα ἀμελείας ἢ ἰδιοτελείας, ἐκπίπτουσι καὶ ἀντικαθίστανται ἄλλοι χρηστότεροι.

Τὰ μέλη ἐκάστης ἐφορίας ὑποχρεοῦνται νὰ ὑπηρετῶσι τὴν πατρίδα ἀμισθί. Ἔργον κύριον καὶ καθ' αὐτὸ τῆς ἐφορίας εἶναι νὰ φροντίζει περὶ συντηρήσεως καὶ εὐταξίας τῶν σχολείων· περὶ πόρων καὶ αὐξήσεως τῶν προσόντων προσόδων καὶ νὰ ἐκλέγει τοὺς διδασκάλους.

Ἡ ἐφορία συνεδριάζει κατὰ μῆνα ἢ κατὰ τριμηνίαν. σκέπτεται περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν διδακτικῶν καταστημάτων, περὶ τῆς προόδου καὶ εὐταξίας τῶν μαθητῶν, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν διδασκάλων καὶ περὶ κτήσεως τῶν εἰς τὰ παιδευτήρια ἀναγκαίων βιβλίων, πινάκων, ἀβακίων κ.τ.λ., κρατεῖ τὰ κατὰ στίχα τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς σχολείων, ἔχει συναπόκρισιν μὲ τὸ γενικὸν Λύκειον ἢ Ἀκαδημίαν καὶ ἐνεργεῖ τὴν ἀστυνομίαν τῶν καταστημάτων.

Ἄρθρον Τέταρτον

Περὶ πόρων ἀναγκαίων εἰς συντήρησιν τῶν εἰς ἐκπαίδευσιν τῆς Νεολαίας καταστημάτων.

α' Πόροι ἐσωτερικοὶ

1) Εἰς κάθε τμήμα ἢ ἐπαρχίαν τῆς Ἐπικρατείας εὐρίσκονται μοναστήρια καὶ πολλὰ καὶ πολυκτῆμονα, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα ἀφιερώθηκαν ἀπὸ ἄνδρας φιλοκάλους καὶ φιλοπάτριδας διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς σεμνὸν καλλωπισμὸν τῶν ἱερῶν οἰκῶν καὶ λοιπὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἐν αὐτοῖς μοναζόντων πατέρων καὶ εἰς ἄλλας χριστιανικὰς καὶ φιλανθρωπικὰς ἀγαθοεργίας. Καὶ ποία ἄλλη ἀγαθοεργία ἡμπορεῖ νὰ εἶναι χριστιανικωτέρα καὶ φιλανθρωπικωτέρα ἀπὸ τὰ κατὰ γῶγια τῆς παιδείας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐργαστήρια εἰς τὰ ὁποῖα πλαστουργοῦνται, διαμορφοῦνται καὶ γίνονται χρηστοὶ πολῖται, καλοὶ χριστιανοί, καὶ χρήσιμοι εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον οἱ νέοι, οἱ κυρίως νοὶ τοῦ ζῶντος θεοῦ; Ἐὰν λοιπὸν ἀποφασισθῇ νὰ ἀναλίσκεται εἰς τὰ παιδευτικὰ κατὰστήματα μέρος τῶν μοναστηριακῶν προσόδων, τοῦλάχιστον ὅσα περισσεύουν κατ' ἔτος ἀπὸ τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας χρεῖας τῶν μοναστηρίων ἔχει πόρους τὸ ἔθνος νὰ συστήσῃ καὶ Ἀκαδημίαν.

2) Πολλὰ σχολεῖα ἔχουν τοκιζόμενα χρήματα εἰς κοινότηας ἢ εἰς ιδιώτας, τῶν ὁποίων οἱ τόκοι μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἄχρι τοῦδε δὲν ἐπληρώθησαν καὶ οὕτω κατηργήθησαν τὰ σχολεῖα. Ἐὰν λοιπὸν οἱ χρεῶσται ὑποχρεωθῶσι νὰ πληρώσωσι τοὺς χρεωστούμενους τόκους, λαμβάνουσιν ὅπως οὖν πόρον πολλὰ σχολεῖα.

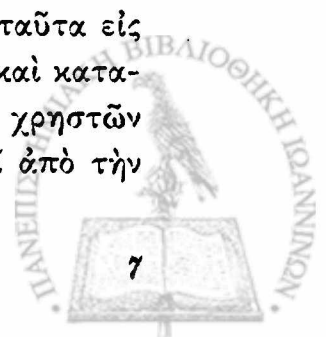
3) Ἐὰν ἐπιφορτισθῶσιν οἱ πνευματικοὶ καὶ κοινοὶ γραφεῖς (νοτάριοι) νὰ παρακινῶσι τοὺς γράφοντας διαθήκην, μάλιστα τοὺς ἀκλήρους, διὰ νὰ ἀφιερώνωσιν εἰς τὰ σχολεῖα μέρος τῆς περιουσίας των, ἢ ἀκίνητον, ἢ ὅ,τι ἄλλο προαιρεθῶσι, συνάγεται ὥς ἐκ τούτου ἱκανὸς πόρος.

4) Ἐὰν εἰς τὰς ἐκκλησίας ὅλας περιέρχεται καὶ κουτὶ τῶν σχολείων ἐσφραγισμένον, καθὼς περιέρχονται δίσκοι ἄλλοι δι' ἄλλας χρεῖας, πορίζεται καὶ ἐντεῦθεν βοήθεια. Τὸ κουτὶ δὲ τοῦτο νὰ ἀνοίγεται δις τοῦ ἔτους ἀπὸ τοὺς ἐφόρους τῶν σχολείων ἐνώπιον τῶν δημογερόντων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως, ὅπου εὐρίσκονται.

5) Καλὸν καὶ ἅγιον εἶναι νὰ δίδωσιν καὶ οἱ βαπτίζοντες παιδιά ὅ,τι προαιροῦνται διὰ τὰ σχολεῖα. Ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ μέλλουν νὰ διδασκῶσι τὰ ἀναδεχτούρια των τὴν κατήχησιν τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν κατὰ νόμον χρεωστοῦσιν αὐτοὶ οἱ ἀνάδοχοι νὰ τὴν διδάσκωσιν εἰς τοὺς βαπτιζομένους.

6) Ὅσοι ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν χρεωστοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ δίδωσιν ὅ,τι προαιροῦνται εἰς τὰ σχολεῖα. Ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ μέλλουν νὰ ἀνθρωπισθῶσι τὰ παιδιά διὰ τὴν γέννησιν τῶν ὁποίων γίνεται ἡ κοινωνία τοῦ ἀνδρογύνου.

7) Ἐπειδὴ πολλοὶ φιλόμουσοι καὶ φιλόκαλοι ἄνδρες ὁμογενεῖς ἐσύναξαν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος χρήματα εἰς σύστασιν σχολείων, ὅπου προηρεῖτο ἕκαστος, καὶ ἐμπιστεύθησαν τὰ χρήματα ταῦτα εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ὀλίγον φροντίζουσι διὰ τὴν κοινὴν παιδείαν καὶ κατὰ κράτος αὐτὰ τὰ χρήματα ἐναντίον καὶ τῆς καλῆς προαιρέσεως τῶν χρηστῶν ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, καλὸν εἶναι νὰ κηρυχθεῖ ἀπὸ τὴν

Κυβέρνησιν διὰ νὰ φανερωθῶσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ νὰ τὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὸ θεάρεστον ἔργον διὰ τὸ ὅποῖον ἐσυνάχθησαν.

8) Ἴσως δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ἐπιβληθῇ καὶ εἰς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας τὰ φαγώσιμα πράγματα, ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας καφενεῖα καὶ ἄλλα δημόσια πωλητήρια νὰ δίδωσι καὶ αὐτοὶ ὅ,τι κριθῇ εὐλογον διὰ τὰ σχολεῖα.

Ἐπειδὴ τὰ παιδευτήρια διαιρέθησαν ἀνωτέρω εἰς τοπικὰ καὶ γενικὰ δηλ. τὰ κατὰ πόλεις καὶ χώρας καὶ εἰς τὸ Λύκειον καὶ Ὀρφανοτροφεῖον, τούτων τὰ μὲν τοπικὰ πρέπει νὰ διατηρῶνται μὲ πόρους τοπικοὺς τὰ δὲ γενικὰ μὲ γενικοὺς, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ θὰ παιδεύονται οἱ μέλλοντες ἐμβαίνουν εἰς δημόσια ὑπουργήματα, ἢ νὰ ἱερατίσωσι, καὶ οἱ παῖδες τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων.

β' Πόροι Ἐξωτερικοὶ

1) Ὁ τόκος τῶν τριακοσίων χιλιάδων ρουβλίων, ὅπου ἄφησεν ὁ ἀείμνηστος Ἰ. Βαρβάκης, διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς διατήρησιν κεντρικοῦ σχολείου τῆς Ἑλλάδος.

2) 12 ἢ 10 χιλιάδες φλωρίων Ὁλλανδικῶν, τὰ ὅποια ὁ ἀοίδημος Δοσίθεος Φιλήτης Ἡπειρώτης, Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ἄφησεν εἰς τὸν Βελισσάριον Παυλίδην, καὶ Χριστόφορον Σακκελάριον ἐπιτρόπους του, διαθέσας νὰ ἀγορασθῇ μὲ αὐτά, ὅπου κριθῇ ἀπὸ αὐτοὺς προσφορώτερον, ὑποστατικὸν τοῦ ὁποίου τὰ εἰσοδήματα νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς σύστασιν καὶ συντήρησιν σχολείου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

3) Τρεῖς χιλιάδες φλωρίων Ὁλλανδικῶν, τὰ ὅποια ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Φλέβας, ἱατρὸς Μακεδῶν εἰς Βουκουρέστιον ἀποθανῶν, ἄφησε διαθέσας νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς σύστασιν καὶ συντήρησιν τοῦ σχολείου τοῦ Μεσολογγίου, καταφῆσας ἐπιτρόπους του τὸν ἱατρὸν Κωνσταντῖνον Καρακάσσην καὶ ἄλλους δύο (αὐτὰ ἀνάγκη νὰ γίνῃ φροντὶς νὰ ληφθῶσιν ὅσον δυνατὸν ταχύτερον ἐπειδὴ οἱ εἰρημένοι ἐπίτροποι δὲν εἶναι τόσον εὐσυνείδητοι).

4) Ἐκτὸν χιλιάδες γροσίων, τὰ ὅποια ὁ μακαρίτης Ἀνδρέας Παύλου, Ἡπειρώτης ἀποθανῶν εἰς Κισινόβι, ἄφησεν εἰς τοὺς θετοὺς υἱοὺς του διὰ νὰ τὰ δώσωσιν εἰς σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος.

5) Ἐκτὸς τῶν πόρων τούτων, οἱ ὅποιοι εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Κυβερνήσεως, δύναται ὁ Ἐξοχώτατος Κυβερνήτης, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην τῶν ὁμογενῶν νὰ μετοχετεύσῃ πρὸς καιρὸν καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ περιεχομένους εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἐξῆς:

α'. Ὁ μακαρίτης Πικροζῶης καὶ οἱ ἀείμνηστοι Ζωσιμάδαι καὶ ἄλλοι εὐεργετικοὶ ἄνδρες Ἡπειρῶται κατέθεσαν εἰς τῆς Μόσχας τὸ Ὀρφανοτροφεῖον ἱκανὰς ποσότητας, διὰ νὰ στέλλεται ἐτησίως εἰς Ἰωάννινα καὶ εἰς Μέτσοβον ὁ τόκος πρὸς διατήρησιν τῶν ἐκεῖ δημοσίων σχολείων. Ἡ ἐννεαετὴς ἀναστάτω-

σις τῶν μερῶν ἐκείνων ἔπαυσε διόλου τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα, ὁ τόκος τώρα προστίθεται εἰς τὰ κεφάλαια καὶ οὕτως αὐξάνουσι κατὰ πᾶν ἔτος. Οἱ νέοι τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος εἶναι ὅλων τῶν Ἑλλήνων αἱ χρησταὶ ἐλπίδες, καὶ ὅμως στεροῦνται ὅχι μόνον τῶν εἰς ἐκπαίδευσιν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τὸ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ἄραγε αἱ μακάριαι ψυχαὶ τῶν Πικροζώηδων καὶ Ζωσιμάδων δὲν θὰ εὐχαριστηθῶσιν ὅταν ἴδωσιν ὅτι οἱ ἐπίτροποι τῶν εὐεργεσιῶν τοὺς ὑπακούουσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδος τὴν δέξιν, τὴν ὁποῖαν ὁ Κυβερνήτης αὐτῆς διευθύνει πρὸς αὐτούς, διὰ νὰ παραχωρήσωσι πρὸς καιρὸν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τοὺς τόκους ἐκείνους;

β'. Πρὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν ὁ ἀξιομακάριστος Δημήτριος Σαϊτζῆς ἄφησε τῆς περιουσίας του τὸ ἥμισυ εἰς σχολεῖον σύστασιν, καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ εἰς τὴν ἀνεψιάν του. Αὕτη ἀπέθανεν ἄκληρος, καὶ ἡ περιουσία ἐκείνου ἔμεινεν ὅλη τοῦ σχολείου. Οἱ ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας ἐπίτροποι κατεκράτησαν τὴν περιουσίαν ταύτην ἕως πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως· ὁ Γεώργιος Παπάζογλος, υἱὸς τοῦ εἰς Ζαγόριον ἐπιτρόπου τοῦ μακαρίτου, ἐγκάλεσεν εἰς δίκην τοὺς ἀδίκους ἐπιτρόπους, καὶ τοὺς ὑποχρέωσε νὰ ἀποδώσουν τὴν γῆν τὴν ὁποῖαν ἐμίσθωσεν ἐκεῖνος. Κρισολογοῦνται ἀκόμη διὰ τὰ εἴκοσι χρόνων εἰσοδήματα, καὶ διὰ τὰ κινήτῃ, ὅσα ἐξαργυρώθηκαν μετὰ θάνατον τοῦ διαθέσαντος. Τὸν παρελθόντα Μάϊον ἔγραψεν ὁ Γεώργιος Παπάζογλος πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος ἐπικυλούμενος τὴν δυνατὴν του προστάσιν, ἡ ὁποία καὶ πρότερον τὸν ἐβόηθησεν εἰς τοῦτο μεγάλως. Ὁ φιλάγαθος Κυβερνήτης δύναται νὰ κατορθώσῃ μὲ τρόπους ὅπου αὐτὸς γνωρίζει, νὰ λάβῃ τέλος ἡ κρισολογία αὐτῇ. Ἡ γῆ κεῖται εἰς Βεσσαβίαν καὶ δίδει κατ' ἔτος τεσσαράκοντα χιλιάδες γροσίων, διπλάσια ἢμποροῦν νὰ εἶναι τὰ ζητούμενα ἀπὸ τοὺς ἀδικητάς. Οἱ Ζαγορίσιοι καὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Κυβερνήτην καὶ διὰ Ἡπειρωτικὴν κοινοφροσύνην θὰ παραχωρήσουν βέβαια τοὺς καρποὺς τούτους εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἕως ὅτου νὰ εὐδοκήσῃ ὁ Κύριος καὶ διὰ τὴν Ἡπειρον.

Ταῦτα συσκεφθέντες πολλάκις, ἐξαίρομεν καὶ καθυποβάλλομεν ταπεινῶς εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς σεβαστῆς Κυβερνήσεως ἐκπληροῦντες κατὰ δύναμιν καὶ ἡμεῖς τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος μας.

Τῇ 26 Δεκεμβρίου 1828

ἐν Αἰγίνῃ

Γρηγόριος Κωνσταντᾶς

Γεώργιος Γεννάδιος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Alerino de La Palma

(Ὑπόμνημα περὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους)

Ἄρθ. 10: ΣΧΟΛΕΙΑ ΑΛΛΗΛΟΔΙΔΑΚΤΙΚΑ

Ἡ ἔλλειψις τῆς ἀνατροφῆς γεννᾷ τὴν ἀμάθειαν, ἡ ἀμάθεια πάλιν τὴν τε δεισιδαιμονίαν καὶ μανίαν. Ἡ μανία καὶ δεισιδαιμονία γεννοῦν τότε μῖσος καὶ τὴν καταφρόνησιν μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἔπρεπε νὰ θεωροῦνται ὡς ἀδελφοί. Ἐκ τούτων παράγονται τὰ κακὰ ἥθη, ἡ τῶν νόμων παράβασις καὶ ἡ ἔλλειψις ἐκτελέσεως τῶν τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πατρίδα χρεῶν, ὅθεν τέλος προέρχεται ὁ τῶν ἐπικρατειῶν ἀφανισμὸς καὶ ἡ τῶν κατοικούντων κακὴ τύχη.

Ἡ πρώτη ἀνατροφή εἶναι ἐκείνη ἣτις βυζαίνεται μετὰ τὸ γάλα ὅπως εἰπεῖν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν οἰκογενειῶν. Ἡ μήτηρ ἔχει ἓναν μέγα τόπον, αὕτη εἶναι ἐκείνη ἣτις μετὰ τὴν ἀγάπην δεσπόζει τὸν ἄνδρα καὶ μετὰ τὰς συχνὰς αὐτῆς προσοχὰς ἐνεργεῖ πλέον ἐξαιρέτως εἰς τὰς πρῶτας ιδέας καὶ εἰς τὸ τῶν τέκνων πνεῦμα.

Ἐξετάζοντες τὴν συνολικὴν κοινωνίαν, βλέπομεν ὅτι δὲν ὑπάρχει τις ἄνθρωπος ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν πλέον καλοῦσθαι ἕως τὸν πλέον ἀσελγή, ὅστις νὰ μὴν ἐξουσιάζεται, διὰ νὰ εἴπωμεν οὕτως, ἀπὸ καμμίαν γυναῖκα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπιστεύεται περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον καὶ εἰς τὴν προχωρημένην ἡλικίαν προσέτι· ἓνας τοιοῦτου πνεύματος ἄνθρωπος, προτιμᾷ τὴν μιᾶς γυναικὸς συντροφίαν ἀπὸ ἐκείνην ἑνὸς ἀνθρώπου (*sic*) καὶ ὁδηγεῖται περισσότερον ἀπὸ τὸ θέλημα ἐκείνης παρὰ ἀπὸ τὸ ἰδικόν του.

Διατὶ λοιπὸν ἀλησμονεῖται τόσον ἡ ἀνατροφή τῶν γυναικῶν; αὐτὸ βέβαια εἶναι ἓνα σφάλμα καὶ πρέπει νὰ διορθωθεῖ. Ὅταν θέλομεν ἔχει τὰς γυναῖκας καλῶς ἀναθρευμένας καὶ μετὰ τὰς ἀναγκαῖας διδασκαλίας εἰς αὐτὰς παρεχομένας, θέλομεν ἐπιτύχει τὸ ἥμισυ τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἀνδρῶν.

Ἡ ἔρις δὲν εἶναι διὰ νὰ βάλλομεν τὰς θυγατέρας μας εἰς μεγάλην σπουδὴν, ὁ λόγος εἶναι μόνον διὰ νὰ τὰς κάμωμεν νὰ γνωρίσουν τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας ἀληθοῦς χριστιανικῆς θρησκείας, διὰ νὰ τὰς ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ τὴν μανίαν καὶ δεισιδαιμονίαν καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, ἡ ὁποία θρησκεία προστάζει ἐξαιρέτως. Νὰ τὰς διδάξωμεν νὰ ἀναγιγνώσκουν καλῶς διὰ νὰ προμηθεύσουν τόσον διὰ τὸν ἑαυτὸν των ὅσον καὶ διὰ τὸ ὄφελος τῶν τέκνων των, ἡθικὰς ἀναγνώσεις καὶ εὐχαριστηρίους, οἵτινες νὰ τελειοποιήσουν τὴν καρδίαν καὶ νὰ χρησιμεύουν εἰς αὐτὰς πρὸς ὠφέλιμον ἐνασχόλησιν εἰς τὸν καιρὸν ὅταν ἡσυχάζουν ἀπὸ ἐκείνας τῆς φαυλότητος. Νὰ τὰς διδάξωμεν νὰ γράφουν καλῶς πρὸς τούτοις καὶ τὴν ἀριθμητικὴν διὰ νὰ βαστοῦν τοὺς λογαριασμοὺς τῆς οἰκίας καὶ εἰς ἀπουσίαν ἢ ἀρρώστιαν τοῦ ἀνδρὸς νὰ ἀναπληρῶνουν ὅσον δυνατόν τὴν ἔλλειψιν του. Τέλος νὰ ἐντυπώσωμεν εἰς τὸν νοῦν των τοὺς κορυφαίους κανόνας τῆς

ἡθικῆς καὶ τὰ κορυφαῖα χρῆμα τῶν ὑποκειμένων. ζώντων εἰς πολιτικὴν τινὰ κοινωνίαν. διὰ τὴν ἡμπορέσουν καὶ μετὰ τὰς οἰκιακὰς τῶν διδασκαλίας καὶ μετὰ τὸ καλὸν παρὰδειγμα νὰ ἐμφυτεύσουν εἰς τὰς καρδίας τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τέκνων τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ καλὰ ἥθη καὶ πρὸς τὴν πατρίδα.

Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν προτιμᾷ τὴν συντροφίαν γυναικὸς τινὸς στολισμένης τοιούτων γενικῶν γνώσεων ἀπὸ ἐκείνην μιᾶς γυναικὸς ἡλιθίας, δεισιδαίμονος, ἥτις ἐπεταὶ νὰ εἶναι πάντοτε μιὰ κακὴ γυναίκα;

Ἡξεύρωμεν ὅμως καλῶς ὅτι αἱ θυγατέρες δὲν δύνανται νὰ καταγίνονται πολὺν καιρὸν εἰς τοιαύτας διδασκαλίας καὶ ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν τέκνων τοῦ κοινοῦ λαοῦ δὲν ἡμποροῦν νὰ θυσιάσουν οὔτε πολὺν καιρὸν εἰς τὰ ἴδια μαθήματα.

Ἄν θέλωμεν ὥστε ἐκεῖνοι καὶ οὗτοι νὰ ὠφεληθῶσι ἀπὸ τοιαύτης διδασκαλίας, χρεῖα εἶναι νὰ εὑρεθῇ ὁ τρόπος νὰ τοὺς τὰ προμηθεύσωμεν εἰς τὸν ταχύτερον καιρὸν, ὅσον εἶναι δυνατόν.

Καὶ ἐδῶ εἶναι ὅπου ὠφελεῖ ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἐφεύρεσις τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία διευχυρίζεται ὡς πρώτη αὐτῆς ἐφεύρεσις κατὰ τῆς Ἀγγλίας, διὰ τοῦτου τοῦ εἶδους καὶ τῆς παρὰδόσεως καὶ μετὰ τὸ μέσον τῶν διευθυντῶν καὶ διευθυντρίων, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ εἶναι ἄνθρωποι καλοήθεις καὶ θρησκευτικοὶ ὄχι δεισιδαίμονες, καὶ νὰ ἔχωσι τὰς εἰρημένους γενικὰς διδασκαλίας, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τις αὐτὴν τὴν πρώτην ἀνατροφὴν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, ἀνατροφή τόσον περισσότερον ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμος μάλιστα καθὼς ἡξεύρωμεν ὅτι τὸ ἐλάττωμα καὶ τὸ ἔγκλημα γίνονται ἐξ αἰτίας τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἡθικῆς καὶ θρησκευτικῆς διδασκαλίας.

Μετὰ τοιούτων βραχέων παρατηρήσεων προτείνω τὸ ἐπόμενον

π ρ ό β λ η μ α ν ό μ ο υ :

Ἐπειδὴ μία καλὴ ἀνατροφή εἶναι ἀδιαίρετος ἀπὸ μιᾶν καλὴν διδασκαλίαν καὶ ὅτι ἡ μιὰ καθὼς καὶ ἡ ἄλλη προξενοῦν τὰ καλὰ ἥθη, τὰ ὅποια εἶναι ἡ βεβαία φύλαξις τῶν νόμων τῶν ἐπικρατειῶν καὶ τῆς καταστάσεως τῶν πολιτῶν.

Ἐπειδὴ ἡ ἀληθινὴ θρησκεία διώχνει τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ μανίαν, πρέπει νὰ σχηματίσῃ μέρος ἀναγκαιῶν αὐτῆς τῆς ἀνατροφῆς, ἐπειδὴ ἐκείνη συντρέχει νὰ κάμῃ καλὰ ἥθη καὶ καλοὺς πολίτας, ὅθεν εἶναι ἀπαράιτητος εἰς κάθε τάξιν ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ τέλος πάντων τὸ πλεονέκτημα μέσον διὰ νὰ προμηθεύσῃ τις αὐτὴν τὴν ἀνατροφὴν εἶναι ἐκεῖνο τῶν σχολείων τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς.

Ψ η φ ί ζ ε ι

Α'. Ἡ Διοίκησις θέλει προσπαθῇ νὰ καταστήσῃ εἰς κάθε πόλιν, χώραν, γῆν ἢ τόπον κατοικημένον. ἐκεῖνον τὸν ἀριθμὸν σχολείων ἀλληλοδιδασκτικῶν, τὸν ὅποιον θέλει νομίσῃ ἀρκετόν, τόσον διὰ τὰ ἀρσενικά παιδία, καθὼς ἤδη κατεστάθησαν μερικὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ διὰ τὰ θηλυκά.

Β'. Θέλει προσέξει εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν τε διευθυντῶν καὶ διευθυντρίων τούτων σχολείων, διὰ νὰ εἶναι ὑποκείμενα διδαγμένα καλῶς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν μας ἀπέχοντα μακρὰν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς δεισιδαιμονίας καὶ προμηθευμένα ἀπὸ τὰς γνώσεις τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς, τῶν χρεῶν τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἐκείνων μιᾶς καλῆς μητρὸς τῆς φαμηλίας.

Γ'. Θέλει προσαρμόσει ἐκεῖνα τὰ μέσα τὰ ὅποια θέλει στοχαστεῖ πρέποντα, διὰ εὐχαριστίας εἰς τοὺς γεννήτορας, καὶ οὕτω νὰ στέλνωσι εἰς αὐτὰ τὰ τέκνα τῶν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, καθὼς προσέτι διὰ νὰ διεγράφουν ἐκεῖνα τὰ ἐμπόδια τὰ ὅποια ἤθελαν ἐξιχνιάζονται, διὰ νὰ φέρουν ἐναντίωσιν εἰς τοιοῦτον σύστημα καὶ ἐπὶ πᾶσι νὰ ἐμποδίζωσι, ὥστε εἰς αὐτὰ νὰ μὴ διδάσκωνται ἀρχαὶ δεισιδαιμονίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Extrait de la lettre du Reverend Archimandrite Lukas, abbé d'un Monastère du Mont Athos écrite le 7 Août 1827*

Plusieurs Grecs ecclésiastiques que séculiers réfugiés dans l' Empire de Russie, depuis la catastrophe de 1821 désireraient aider leur malheureuse Patrie par des secours pécuniaires, mais privés de toutes ressources ils voudraient que les négocians Grecs d'Odessa leur ouvrissent un emprunt, qui s'éteindrait par les revenus des propriétés des emprunteurs situées dans la Moldavie et dans la Valachie. Ces revenus seraient abandonnés aux bailleurs des fonds aussitôt que le Gouvernement Russe aurait rétabli les propriétaires dans la pleine jouissance de leurs biens. Pour garantie de cet engagement ils offrent en attendant de remettre les titres de ces biens aux mains des créancières qui les conserveront jusqu' à parfait remboursement.

Un négociant Grec nommé André Paulos natif d' Epire établi en Moldavie offrit en 1821 à la Nation quatre billets d' obligation payables à l' échéance, pour la somme de 450.000 piastres. Il les rémit aux Directeurs de la Caisse Grecque à Yassi. Quelque temps après il tomba malade en Bessarabie et mourut. Les deux frères Spyridion et Nicolas Caminary devinrent ses héritiers. Non contents de recevoir le très riche héritage d'un homme qui leur était étranger, ils abusèrent de l' état d' agonie où il se trouvait et lui firent insérer dans son testament une clause par laquelle il retractait et annullait son offre volontaire de la somme de 450.000 piastres et il n'en laissait que 100.000 à la disposition du Comité établi en Bessarabie pour le rachat des esclaves. Les obligations étant au dépôt, les deux frères présentèrent l' année passée au Gouvernement de Bessarabie une requête par laquelle ils réclamèrent sur des fausses allegations que les billets d'obligations leurs fussent restitués, mais ils ne leurs furent pas. Il serait souverainement injuste que la somme réellement donnée par A. Paulos qui ne pouvait plus la reprendre, car *donner et retenir* ne vaut fut ravie à la Nation en vertu d'un testament arraché à un homme sur son lit de mort.

* 'Ο ἡγούμενος Λουκάς Λεονταρίτης, θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἀρχικὰ σὲ κάποιο μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλὰ, ἀργότερα, ἔφυγε γιὰ τὴ Βεσσαραβία, ὅπου καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Καποδίστριας.

*Lettre de Comte Capodistrias à l' 'Archimandrite
Lukas Leondaritis à Kischneff.*

Paris 23.9.1827

Je viens de recevoir la lettre que Votre Réverence m'a fait l'honneur de m'écrire en date du 7 Août et je n'ai pas d'expression pour vous témoigner les sentiments dont me pénètrent les intentions pieuses et patriotiques qui vous animent en faveur de la sainte cause des Hellènes. Placée comme elle l'est aujourd'hui sous les auspices des Grandes Puissances de l'Europe, elle doit à l'aide de Dieu triompher de tous les ennemis, et du plus grand de tout, je veux dire, de la misère et de l'anarchie qui en est la conséquence la plus fatale comme la plus nécessaire.

Cependant les secours que dans votre zèle tout chrétien, vous désirez lui procurer seraient en ce moment d'une utilité vitale et je ne saurais trop vous engager même de donner une prompte suite à vos nobles désirs. Mais pour réussir il faut avant tout que vous les mettiez sous les yeux du Gouvernement et que toute démarche de votre part tant auprès des personnes qui voudraient contribuer directement à prêter sans gages au gouvernement Grec quelques sommes, ou bien auprès des négocians d'Odessa qui prêteraient contre les gages des propriétés des couvents en Moldavie et en Vallachie, soit aussi faite avec son approbation.

C'est dans cette vue que j'en écris moi même au Ministère Imperial à fin que Mons. le Comte Pahlen puisse recevoir une heure plutôt les ordres de S.M.I. De votre côté vous empressez de vous adresser directement à S. E. en lui remettant la lettre particulière ci-jointe.

Si la Providence comme je l'espère benira vos efforts, veuillez alors le plus promptement possible faire remettre les sommes que vous avez recueillies par Mons. Inglessi, ou par toute autre Maison de commerce Grecque à leurs correspondans dans l'Archipel ou dans les Iles Ioniennes avec l'ordre de les tenir à ma disposition et aux conditions que les prêteurs jugeront equitable d'exiger.

J'ai lieu de me flatter qu' à l'aide de Dieu, je serai jusque là arrivé à ma destination et qu' en recevant le fruit de vos soins chrétiens je pourrai à mon tour vous donner de nouvelles consolantes.

Priez Dieu pour la Patrie et donnez moi vos benedictions. Je vous baise les mains et je suis avec la consideration la plus distinguée.

(Capodistrias).

D. LOULES

S U M M A R Y

A PLAN FOR THE RE-ORGANIZATION OF THE EDUCATION SYSTEM IN POST-REVOLUTIONARY GREECE

One of the main tasks of the administration of Ioannis Capodistrias was the re-organization of the education system in post-Revolutionary Greece. The Greek government in its endeavours to apply the necessary measures, which the financial and economic situation of the country allowed, had asked for the assistance of Greek thinkers and men of letters. Two of them Grigorios Konstantas and Georgios Gennadios had promptly prepared and presented to the Greek government a concrete plan for the organization of primary and secondary education in Greece.

In that plan a detailed account is given concerning the foundation of schools in towns and villages and the system of their administration. Further on, the two scholars expressed their opinion on the necessary books, which each school should be provided. Finally they offer certain solutions on the great problem, which was the finding of the proper funds for the maintenance of the Greek schools. Among other suggestions, G. Konstantas and G. Gennadios proposed certain internal sources of financing; however they strongly advised that greater amounts could be obtained from a number of individual wealthy Greeks living abroad.

